(व्रत पूजाविधि, कथा र उद्यापनविधि)

श्रीमहालक्ष्मीपूजाविधि

सङ्कलक तथा सम्पादक

हेमनाथ भट्टराई

मङ्गल चौथी

(व्रत पूजा विधि, कथा र उद्यापन विधि)
श्रीमहालक्ष्मी पूजा विधि

सङ्कलक तथा सम्पादक
हेमनाथ भट्टराई
गोलधाप–१ झापा, मेची
फोन : ९८४२६८४४७८

प्रकाशक
के.पी. पुस्तक भण्डार
डिल्लीबजार, काठमाडौं
फोन : ४४३३७३८

प्रकाशक : के.पी. पुस्तक भण्डार
डिल्लीबजार, काठमाडौँ
फोन नं. ४४३३७३८

सङ्कलक तथा सम्पादक : हेमनाथ भट्टराई

प्रकाशन मिति : २०७१

संस्करण : प्रथम

मूल्य : रु. ५०।-

मुद्रक :

दुई शब्द

मङ्गल चौथीको व्रत गर्नेहरूका लागि कुन देवताको कसरी पूजा गरी व्रत गर्ने र त्यसको उद्यापन गर्दा कसरी गर्ने भनि अलमलमा परेका व्रताउहरूका लागि सजिलैसँग व्रतगरी उद्यापन गर्न सकुन भन्ने हेतुले तपस्या गरिरहेका समयमा भारद्वाज ऋषिको वीर्य पृथिवीमा खसी उत्पन्न भएका बालकले गणेश भगवानको कठोर तपस्या गरी माघकृष्ण चौथी तिथिका दिन गणेश भगवान प्रसन्न भै दर्शन दिई भौम र मङ्गल नामले प्रसिद्ध हुनेछौ र तिमी राता वर्णका अर्थात् आगाको जस्तो वर्ण भएका हुँदा अङ्गारक नामले पनि प्रसिद्ध हुनेछौ आदि, गणेश पुराणमा उल्लेख भएको हुँदा सोही व्रतसम्बन्धी कथा र पूजाविधि सहित सङ्कलन गरी लेख्ने प्रयास गरेको छु। पण्डितजी र पुरोहितज्यूहरूले पनि यस किताबमा उल्लेख गरिएको पूजाविधि बमोजिम मङ्गलचौथीको व्रत गर्न र व्रत गराई उद्यापन गर्नु गराउनु हुनका साथै कहीँ-कहीँ त्रुटि भएको कुरा औंल्याई दिनु भएमा मलाई दोस्रो संस्करणमा शुध्याउने मौका दिई सहयोग गरी दिनु हुन सनम्र अनुरोध गर्दछु। साथै महाँलक्ष्मी पूजाविधि समेत यसमा समावेश छ।

सङ्कलक

मङ्गल चतुर्थी
ब्रत – पूजाविधि

मङ्गल चतुर्थीको पूजा विधिमा चाहिने सामाग्रीहरू

विहान उठी नित्य कर्म गरी पूजाको सामाग्री तयार गर्नुपर्छ :

चन्दन, अक्षता, फूल, पञ्चोपचार, दशोपचार वा षोडशोपचार,

पञ्चोपचार : चन्दन, फूल, धूप, बत्ति, नैवेद्य र

दशोपचार : जल, अर्घ्य, आचमनीय, स्नानं, वस्त्रं निवेदनं, चन्दन, फूल, धूप, दीप, नैवेद्य ।

षोडशोपचार : आवाहन्, आसन, पाद्य, अर्घ्य, आचमनीय, स्नानीय, पञ्चामृत स्नान, वस्त्र यज्ञोपवित, चन्दनाक्षत, फूल, धूप, दीप, नैवेद्य, द्रव्य ताम्बूल, प्रदक्षिणा, पुष्पाञ्जली, र प्रणाम दियो, कलश, गणेश, मूलकलश, थाली, सुनको गणेशको प्रतिमा वा मूर्ति, पञ्चरत्न, पञ्चपल्लव, तिल, जौ कुश, फूल, केसरी, अविर, अक्षता, धूप, बत्ति, कपुर, दुबो (२१ या ५१ वा १०८) पकवान्न नैवेद्य, ऋतु अनुसारको फल, नरिवल, तिलको वा वुनियाँको लड्डु–२१, दही,दूध, घिउ, मह, चिनी वा सखर, पञ्चामृत, जनै, सुपारी, भेटी (दक्षिणा) रक्षा सूत्र, २१ सुते वत्ति, कम्तीमा २१ जोर (निराजन गर्न) अरु बत्ति, रातो कपडा, सेतो कपडा, पान–मसला, फूलमाला, शङ्ख, घण्ट, पञ्चपात्र, कर्मपात्र –तिलानी) बनाउने पात्र । अर्घौतो, आसनी, धान, चामल, दूना, टपरी प्रसस्त रेखि हाल्ने पीठो, पहेलो सर्स्यू, गङ्गाजल, रातो चन्दन, रातो फूल प्रसस्त आदि । ब्राह्मण वरण सामाग्री– धोती, आसनी, पञ्चपात्र, आचमनी, चन्दन, अक्षता, फूल–माला, औंठी, पान सुपारी, द्रव्य ॥

मङ्गल चतुर्थी ब्रत महिमा

भविष्य पुराण ब्रह्मखण्ड अध्याय ३१ अन्तर्गत भाद्रशुक्ल चतुर्थीको नाम "शिव" माघ शुक्ल चतुर्थीको नाम "शान्ता" तथा जुनसुकै महिना र पक्षको मङ्गलवार युक्त चतुर्थीको नाम "सुखा" हुन्छ । यही सुखा चतुर्थी अर्थात् मङ्गल चतुर्थीको ब्रतको महिमा गणेश पुराणमा पनि उल्लेख भएको छ । त्यही यो तल लेखिएको मङ्गल चतुर्थी ब्रतकथा गणेश पुराणको उपासना खण्डमा अङ्गारक चतुर्थी ब्रत उपाख्यानबाट उधृत गरिएको हो ।

यो ब्रत स्त्रीजातिको सौभाग्य, उत्तमरूप र अनन्त सुख प्राप्तिका लागि गरिन्छ । भगवान् शङ्कर एवं माता पार्वतीको संयुक्त तेजले भूमिद्वारा रक्त (रातो) वर्ण भएका मङ्गलको उत्पत्ति भयो। भूमिपुत्र हुनाले "भौम" भन्ने नाम रह्यो। कुज, रक्त, वीर आदि नाम पनि प्रसिद्ध भयो। उनै भौम सम्पूर्ण शरीर रक्षा गर्ने तथा सौभाग्य प्रदान गर्ने सम्पूर्ण अङ्गको रक्षा गर्ने हुनाले उनको नाम "अङ्गारक" पनि रहेको हो।

जो व्यक्ति मङ्गलवारले युक्त चतुर्थीको उपवास एवं भक्तिपूर्वक प्रथम – पहिला) गणेशजीको र त्यसपछि रातो चन्दन, रातो फूल, रातो अक्षता, आदि सबै रातै राता चिज़ले भौमको पनि पूजा गर्दछन् भने उनीहरूले सुख सम्पत्ति, सौभाग्य एवं उत्तमरूप प्राप्त गरी अनन्त मुक्ति प्राप्त गर्दछन्।

जुन दिन मङ्गलवारका दिन चतुर्थी तिथि पर्दछ सोही दिनदेखि ब्रत आरम्भ गर्नु पर्दछ। यो ब्रत कम्तिमा २१ पटक सम्म ब्रत गरी प्रतिष्ठा गर्नु पर्दछ अथवा २१ वर्ष सम्म ब्रतगरी प्रतिष्ठा गर्ने पनि गरिन्छ। पूजा गर्नका लागि सबभन्दा उत्तम समय मध्यान्हलाई योग्य मानिएको छ। सबै नर–नारीहरूले यो ब्रत गरी आफ्नो जीवन सफल बनाउनु हुन अनुरोध गर्दछु।

विषयसूची

पञ्चगव्य बनाउने विधि

गोमूत्रं भागतश्चार्धं शकृत्क्षीरीस्य च त्रयम्।
द्वयंदध्नो घृतस्यैक मेकञ्च कुशवारिणः ॥

अर्थ : गाइको गउँत एक भाग, गोवर आधा भाग, दूध तीन भाग, दुई भाग दहि, घिउ एक भाग, र कुशपानी एक भाग, मिलाएर पञ्चगव्य तयार हुन्छ।

गायत्री मन्त्रतो मूत्रं गन्धद्वारेति गोमयम्।
आप्यायस्वेति गोदुग्धं धृतमिमिक्षेति घृतं क्षिपेत् ॥
दधिदेयं दधिक्राऽणो देवस्यत्वा कुशाम्बु च।
आपोहिष्टेति सञ्चाल्य मानस्तोकेतिऽभिमन्त्रणम् ॥

अर्थ : गायत्री मन्त्रले गउँत्, गन्धद्वाराले गोवर, आप्यायस्वले गाईको दूध, घृतमिमिक्षले घिउ, दधिक्राब्णोले दही, देवस्यत्वाले कुशको पानी, शन्नोदेवीले पानी, काण्डात्–काण्डात्ले दुबो राखी आपोहिष्टले चलाई, मानस्तोकेले अभिमन्त्रण गरी गायत्री मन्त्र दशपटक पढ्नु पर्छ। त्यसपछि ब्राह्मणद्वारा प्राशन गर्नु र गराउनु पर्छ। पञ्चगव्य प्राशन गर्दा वा गराउँदा यो तलको मन्त्र पढ्नु पर्छ।

ॐ यत्त्वगस्थि गतं पापं देहेतिष्ठति मामके।
प्राशनात् पञ्चगव्यस्य दहत्त्वग्नि रिवेन्धनम् ॥

आचन गर्ने

ॐ केशवाय नमः। ॐ नारायणाय नमः। ॐ माधवाय नमः।

त्यसपछि ये मन्त्र "ॐ गोविन्दाय नमः" भनेर हात धुने ॥

"ॐ मधुसुदनाय नमः। ॐ हरये नमः। ॐ ऋषिकेशाय नमः। भनेर ओठ पुछने र ॐ अच्युताय नमः। ॐ अनन्ताय नमः। भनेर सम्मार्जन गर्ने।

आसन शुद्धि गर्ने

ॐ पृथिवीति मन्त्रस्य मेरु पृष्ठ ऋषिः सूतलं छन्दः कूर्मो देवता आसने विनियोगः ॥

ॐ पृथिवी त्वया धृता लोकादेवी त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां नित्यं पवित्रं कुरुचासनम् ॥

मङ्गलाचरणम

तलका सबै मन्त्रको अगाडि "ॐ" लगाएर प्रार्थना गर्ने

श्री मन्महाँ गणाधिपतये नमः। श्री गुरुभ्यो नमः। श्री सरस्वत्यै नमः।

श्री वेदाय नमः। श्री वेदपुरुषाय नमः। श्री इष्टदेवताभ्यो नमः। श्री कुलदेवताभ्यो नमः। श्रीस्थानदेवताभ्यो नमः। श्री ग्रामदेवतभ्यो नमः। श्री वासुदेवता भ्यो नमः। श्री लक्ष्मी नारायणाभ्यां नमः। श्री उमामहेश्वराभ्यां नमः। श्री वाणीहिरण्यगर्भाभ्यां नमः। श्री शचीपुरन्दराभ्यां नमः। एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्यो नमः। श्री गोभ्यो नमः। श्री सर्वेभ्यः तीर्थदेवताभ्यो नमः। श्री ब्राह्मणेभ्यो नमः। अविघ्न मस्तु।

सुमुश्वश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः।
लम्बो दरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः॥
धुम्रकेतु गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजानन्।
द्वादशैतानि नामनि यः पठेच्छृणुयादपि॥
विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा।
संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते॥
शुक्लांम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥
अभीप्सितार्थ सिध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः॥
सर्वविघ्न हरस्तस्मै गणाधिपतये नमः॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिबे सर्वार्थसाधिके॥
शरण्ये त्र्यम्बके गौरी ! नारायणि ! नमेऽस्तुते।

कर्मपात्रि (तिलानी) निर्माण

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानिमा पवित्र र कुशका टुक्रा राख्ने

ॐ पवित्रेस्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवऽउतपुनाम्य
छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः , तस्य ते

पवित्रपंते पवित्रपुतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा जल राख्ने –

ॐ शन्नोदेवी रभिष्टयऽआपो भवन्तु पीतये।
शं योरभिं स्रवन्तु नः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा चन्दन राख्ने –

ॐ गन्धद्वारान्दुराधर्षा न्नित्यपुष्टाङ् करीषिणीम्।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपव्हये श्रियम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा अक्षता राख्ने –

ॐ अक्षन्नमीमदन्त ह्यवप्रियाऽअधूषत।
अस्तोषत स्वभानवा विप्रान विष्ट्यामती
यो जान्वीन्द्रते हरी।

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा तिल राख्ने –

ॐ तिलोसि सोमदैवत्यो गोसवो देवनिर्मितः।
प्रत्क्नमद्भिः पृक्तः स्वधया पितृल्लोकान प्रिणाहिनः स्वाहा ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा जौ राख्ने–

ॐ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः ॥
द्दिवेत्त्वान्त रिक्षायत्त्वा पृथिव्यैत्त्वा शुन्धताँल्लोकाः
पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीमा फूल राख्ने–

ॐ श्रीश्चते लक्ष्मीश्च पत्न्या वहोरात्रे पर्श्वे नक्षत्राणि
रुपमश्विनौ व्यात्तम्। इष्णन्निषाणामुम्मऽइषाण
सर्वलोकम्मऽइषांणः ॥

अब तलका मन्त्रहरू पढ्दै दाहिने हातका बुढी औंला र सहिली औलाले चलाइ रहने–

ॐ यद्देवा देवहेडनन्देवा सश्चकृमा वयम्।
अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥

य दि दिवायदि नक्तमेनाꣳसि च कृमावयम्।
वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीबाट तीन टुक्रा कुश लिएर आफ्ना शिरमा तीन पटक र अरु पूजाको सामग्री र पूजाको स्थानमा सेचन गर्ने :

ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थाङ्गतोऽपि वा।
यःस्मरेत् पुण्डरीकाक्षं सवाह्या भ्यन्तर शुचिः ॥
ॐ पुण्डरी काक्षः तुनातु। ॐ पुण्डरी काक्षः पुनातु
ॐ पुण्डरी काक्षः पुनातु

तल तिलानीमा भएको कुशको पवित्रं तलको मन्त्र पढ्दै धारणा गर्ने –

ॐ पपवित्रेस्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवऽउत्पुनाम्य-
च्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्यय रश्मिभिः। तस्यं ते पवित्र-
पते पवित्र पुतस्या यत्कामः पुने तच्छकेयम् ॥

अर्घस्थापना

जुन सुकै देवी देवताको पूजा गर्दा पनि प्रायः अर्घस्थापना गरिन्छ। अर्घ विनाको पूजा अङ्गहीन मानिएको छ। अर्घ स्थापनाको क्रम अर्धपात्रमाः जल, दूध, दही,कुशका टुक्रा, अक्षता, जौ, तिल, सस्युँ, यति आठ चिज र केरा, दूबो, सुपारी, समेत राखेर पूजा गरिन्छ। अर्घ पात्रलाई भैंमा राखी आठ पल्ट "ॐ कार स्मरण गरी" धेनु मुद्रा प्रदर्शन गरी सम्पूर्ण सामाग्रीहरूमा सेचन गर्दै दीप, कलश, गणेश, सूर्य, चन्द्र, अग्नि, पृथ्वी, सर्प र अन्य स्थापित देवीदेवताहरूलाई अर्घ चढाउने।

यज्ञस्थलमा सस्युं छर्ने

तलको मन्त्र पढ्दै यज्ञस्थलमा पहेलो सस्युं छरने –

ॐ अपसर्पन्तु ये भूताः ये ता भूमिमाश्रिताः।
यो भूता विघ्नकर्तार स्ते न श्यन्तु शिवाज्ञया ॥
अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम्।
सर्वेषामविरोधेन पूजा कर्म समारभे ॥

प्रतिज्ञा सङ्कल्प

हरिः ॐ तत्सत् -३, ॐ विष्णु-३, अद्देह श्रीमद् भागवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य सकलजगत् सृष्टिकारिणो ब्रह्मणो द्वितीय परार्ध्दे श्री श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे युगे प्रल्हादाधिपते मनोसप्तमे सत्यत्रेता द्वापरान्ते कलियुस्य प्रथम चरणे जम्बूद्विपे- भारत वर्षे भरतखण्डे आर्यावर्तान्तर्गते (अमुक) देशे (अमुक) ग्रामे (अमुक) तीर्थादि सन्निधौ (अमुक) स्थाने इह पुण्य भूमौ षष्ठिसम्वत्सराणां मध्ये (अमुक) नाम सम्वत्सरे श्री सूर्य (अमुक) अयने (अमुक) ॠतौ (अमुक) मासे (अमुक) पक्षे (अमुक) वासरे (अमुक) तिथौ (अमुक) नक्षेत्र-योग-लग्न-करण मुहूर्तान्वितायां (अमुक) राशिस्थिते श्रीसूर्य (अमुक) राशिस्थिते श्री चन्द्रमसि (अमुक) राशिस्थिते देवगुरौ अन्येषु ग्रहेषु यथा यथा स्थानस्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगण विशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्य स्तिथौ अद्येह (अमुक) गोत्रोत्पन्नः (अमुक) प्रवरः शुक्ल यजुर्वेद माध्यान्दिनीय- शाखाध्यायि (अमुक) नाम शर्माहं । वर्माहं । गुप्तोहं वा मम श्रुतिस्मृति पुराणोक्त फलप्राप्त्यर्थं मम इह जन्मनि जन्मान्तरे वा कायिक वाचिक मानसिक सांसर्गिक ज्ञाताऽज्ञात, स्पृश्याऽस्पृश्य भोजन शयन गमनादिकृत कर्मदोष निरासनद्वारा त्रिविध तापोप समनार्थ-मम जन्मराशेः सकाशाद्ये केचिद्विरुद्ध चतुर्थाष्टम द्वादश स्थान-स्थिताः ऋुरग्रहास्तैः संसूचितं सूचयिष्यमाणं च यत्सर्वारिष्टं तद्विना शद्वारा मम समस्त जन्मोपार्जित पापक्षय द्वारा विद्यायुः पुत्रत्रौत्रा दि सकल सन्तति परिवृत सौभाग्य नाना विध धनधान्य कनक पशुक्षेत्राद्यनेक विधैश्वर्य निराकुल भोगोत्तर उत्तमलोक प्राप्त्यर्थं यथामिलितो पचारै दीप कलश गणेश पूजन पूर्वकं मङ्गल चतुर्थी व्रत उद्यापनार्थं श्री गणेश पूजनं कथा श्रवणंञ्चाऽहं करिष्ये ॥

ब्राह्मण वरणम्

धोती, गम्छा, गञ्जी, आदि र द्रव्य, पूगीफल यज्ञो पवित समेतलाई पूजा गरी सङ्कल्प गरी ब्राह्मणलाई टीका लगाई उक्त सामग्री दिने ।

सङ्कल्प

तिल जौ कुश हातमा लिई उक्त सामाग्रीमा सङ्कल्प गर्ने

हरि:ॐ तत्सत्-३, ॐ विष्णु-३, अद्येह श्रीमद्‌भगवतो महापुराण पुरुषमस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य सकलजगत सृष्टिकारिणो ब्रह्मणो द्वितीय परार्द्धे श्री श्वेतवराहकल्पे प्रल्हादाधिपत्ये मनौ सप्तमे वैवस्वतमन्वन्तरे सत्यत्रेता द्वापरान्ते-बौध्दावतोर अष्टाविंशवितमे कलियुगे तस्य प्रथम चरणे जम्बूद्विपे भारतवर्षे भरतखण्डे आर्यावर्तान्तर्गते गङ्गादेव्या उत्तर दिग्भागे हिमाचलस्य दक्षिण पार्श्वे नेपाल देशे पाशुपतक्षेत्रे पशुपतेः गुह्यकाल्याश्च (अमुक) दिग्भागे (अमुक) नद्याः सन्निधौ (अमुक) नगरे ग्रामे वा इह पुण्य भुमौ षष्ठिसम्वतसराणां मध्ये (अमुक) नामं सम्वत्सरे श्रीसूर्य (अमुक) अयने (अमुक) ऋतौ (अमुक) मासे (अमुक) पक्षे (अमुक) तिथौ (अमुक) वासरे (अमुक) राशिंस्थिते श्रीसूर्य (अमुक) राशिस्थिते चन्द्रमसि (अमुक) राशिस्थिते देव गुरौ अन्येषु शेषेषु ग्रहेषु यथा यथा राशिस्थानं स्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगण विशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यस्तिथौ (अमुक) गोत्र (अमुक) प्रवरः सपत्नीकः पुत्रादि परिवार सहितः (अमुक) नाम्नः शर्माऽहं सकल पापक्षय पूर्वकं श्रुति स्मृति पुराणोक्त फल प्राप्त्यर्थं इह जन्मनि जन्मान्तरे वा कायिक वाचिक मानसिक श्री परमेश्वरप्रीतये सकलकामना सिध्यर्थं श्रीगणपति प्रीतिद्वारा सर्वाभ्युदय प्राप्तये दीप कलश गणेश पूजनपूर्वक श्री मङ्गल चौथी ब्रतउद्यापने श्रीगणपति, भौम पूजां कर्मकर्तु ब्राह्मण वरणं एभिश्चन्दन पुष्पाक्षत ताम्बूल यज्ञोपवित द्रव्यं वस्त्रयुतं (अमुक) गोत्र (अमुक) शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे ।

प्रायश्चित्त गौदान

प्रायश्चित्त गौदान गर्दा गौ वा गौमूल्य वरावरको रुपैयाँको कल्पना गरी बोहोतामा राखी तलका मन्त्रहरू पढ्दै देय ब्राह्मणलाई टीका लगाई गोपूच्छवा कुशको टुप्पाले तर्पण मार्जन गरी तिल कुश सहित गोपुच्छ वा वोहोताको बीट (छेउ) मा छोइ सङ्कल्प पढि - ब्राहणलाई दिनु र ब्राह्मणबाट अभिषेक सहित आशीर्वाद लिनु ॥

गौवा गौमूल्य बराबरको द्रव्यं दुनामा राखेर तल लेखिएको मन्त्र पढ्दै पूजा गर्ने।

ॐ नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयिम्यः एवं च ।
नमो ब्रह्मसुताभ्य श्च पवित्राभ्यो नमो नमः ॥
ॐ इरावती धेनुमतीहि भूतঌसुयवसिनी मनवे दशस्याः ॥

व्यस्कब्भ्यानारोदसी विष्णवे ते दाधर्त्थ पृथिवी मभितो
मयुखैः स्वाहा ॥ ॐ गर्वे नमः ॥

ब्राह्मणलाई टीका लगाउँदा ब्राह्मणले भन्ने मन्त्र –

ॐ आकृष्णे नरजसा वर्तमानो निवेशयन्न मृतं मर्त्यञ्च
हिरण्ययेन सविता र थेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥

गाईको पुच्छरले वा कुशका टुप्पाले तर्पण मार्जन गर्नु

ॐ मनोमे तर्पयत, वाचम्मे तर्पयत, प्राणम्मे तर्पयत, चक्षुर्म्मे
तर्पयत, श्रोत्रम्मे तर्पयतात्मानम्मे तर्पयत, प्रजाम्मे तर्पयत,
पशुन्मे तर्पयत, गणान्मे तर्पयत, गणान्मे मा वितृषन् ॥

सङ्कल्प

तिल जौ कुश सहित गाईको पुच्छर वा वोहोता वा दुनाको छेउमा छोई सङ्कल्प पढ्नु।

हरिः ॐ तत्सत्–३, ॐ विष्णु–३, अद्येहेत्यादि पूर्वसङ्कल्प सिद्धिरस्तु षष्ठिसम्बत्सराणां मध्ये (अमुक) नाम सम्वत्सरे श्री सूर्य (अमुक) अयने (अमुक) ऋतौ (अमुक) मासानामुत्तमे (अमुक) मासे (अमुक) पक्षे (अमुक) वासरान्वितायां (अमुक) तिथौ यथायथा नाम नक्षत्र–योग– लग्न–करण–मुहूर्तान्वितायां (अमुक) राशिस्थिते श्री सूर्य (अमुक) राशिस्थिते चन्द्रमसि (अमुक राशिस्थिते देव गुरौ अन्येपु ग्रहेपु यथा यथा स्थान स्थितेपु सत्सु एवं ग्रहगुण विशेषेण विशिष्टायां शुभ पुण्य स्तिथौ अद्येह (आमुक) गोत्रोत्पन्नः (अमुक) प्रवरान्वितः शुल्क यजुर्वेद माध्यान्दिनीय शाखाध्यायी (अमुक) नाम शर्माऽहं । (वर्माहं, गुप्तोहं) वा मम श्रुतिस्मृति पुराणोक्त फलप्राप्त्यर्थं मम इह जन्मनि, जन्मान्तरे वा कायिक वाचिक मानसिक, सांसर्गिक ज्ञाताऽज्ञात, स्पृश्याऽस्पृश्य भक्षाऽभक्ष लेह्याऽलेह्य चोश्याऽचोश्य भोजन शयन गमनादि कृत कर्मदोष निवारणार्थं त्रिविध तापोप समनार्थं ममं जन्मराशेः सकाशाद्ये के चिद्विरुद्ध चतुर्थाष्टम द्वादश स्थानस्थिताः ऋुरग्रहास्तैः संसूचितं सूचयिष्यमाणं च यत्सर्वारिष्टं तद्विनाशद्वारा मम समस्त जन्मोपार्जित पापक्षय द्वारा विद्यायुः पुत्रपौत्रादि सकल सन्तति परिवृत सौभाग्य नानाविध धन धान्य कनक पशुक्षेत्राद्यनेकविधैश्वर्य निराकुल भोगोत्तर उत्तम लोक प्राप्त्यर्थं यथा सम्भव मिलितो पचारैर्दीप कलश गणेश पूजन पूर्वक गणेश पूजन

सहित मङ्गल चतुर्थी व्रत उद्यापन तथा कथा श्रवणञ्च कर्म कर्तु आत्म शरीर शुध्यर्थं इदं गां (अमुक) दैवतं रौप्यं चन्द्रैवतं लोष्टं सरस्वती दैवतं तन्-मूल्य कल्पितं (अमुक) गोत्राय (अमुक) प्रवराय गौ ग्रहिते सुपूजिताय ब्राह्मणाय प्रायश्त्ति गोदान दानाङ्गत्वेन तुभ्यमहं करिष्ये। तत्सन्न मम ।

फूल लिएर गाई र ब्राह्मणको पनि प्रार्थना गर्ने

ॐ कपिले सर्व देवानां पूजनीयऽसिरोहिणी।
तीर्थ देवमयि यस्मात् तस्मात् शान्तिं प्रयच्छ मे ॥
गावो ममाग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्टतः ।
गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥

एउटा दुनामा रुपैयाँ राखेर पूजा गर्ने

ॐ स्वर्ण धर्मा स्वाहा। ॐ स्वर्णाङ्क स्वाहा।
ॐ स्वर्ण शुक्र स्वाहा।
ॐ स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा। ॐ स्वर्ण सूर्यः स्वाहा।

तिल जौ कुश हातमा लिएर दान प्रतिष्ठाको सङ्कल्प गर्ने।

ॐ अद्य कृतैतत् प्रायश्चित्त गोदान कर्मण प्रतिष्ठा साङ्गता सिध्यर्थं (अमुक) गोत्राय (अमुक) नाम्नः शर्मणे गो ग्रहिते सुपूजिताय ब्राह्मणाय प्रायश्चित्त गौदान दान प्रतिष्ठात्वेन तुभ्यमहं सम्प्रददे।

गौ वा रुपैयाँ केही परसारेर नमस्कार गर्ने

ॐ नमस्ते कपिलेदेवि २ सन्सारार्णव तारिणी।
द्विजेन्द्राय ददामित्वा प्रसन्ना भव सर्वदा ॥
ॐ कोदात् कस्माअदात् कामोदात् कामायादात्।
कामोदाता कामः प्रतिग्रहीता कामै तत्तै ॥

ब्राह्मणले यजमानलाई अभिषेक गरिदिने -

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षᳪ शान्तिः पृथिवी शान्ति रापः शान्ति
शेषधयः शान्तिः। वनस्पतयः शान्ति र्विश्वेदेवाः शान्ति
र्ब्रह्मशान्तिः सर्वᳪशान्तिः शान्तिरेव शान्ति सामा शान्तिरेधि ॥

दीप पूजा

तलको मन्त्र पढ्दै दीयो बाल्ने –

ॐ स्थिरो भववीड्वङ्गआशुर्भव वाज्यर्वन् ।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्ने: पुरीष वाहण: ॥

तलको मन्त्र पढ्दै दीयोको आवाहन गर्ने –

भो दीपनारायण इहागच्छ इहतिष्ठ यावत् पूजां
करोमि तावत्त्वं सुस्थिरो भव, मम गृहाण सुप्रसन्नो वरदोभव ।

तलको मन्त्र पढ्दै दीयोको पूजा गर्ने –

ॐ पृष्टो दिवि पृष्टोऽअग्नि: पृथिव्यां पृष्टो विश्वा
ऽओषधीरा विवेश । वैश्वना: सहसापृष्टोऽअग्नि:
सनोदिवा सरिषस्पातु नक्तम् ॥ आसनं, पाद्यम्,
अर्घ्यं, आचमनीयं, स्नानीयं, पञ्चामृतं, पुनराचमनीयं,
शुद्धोजलं, चन्दनं अक्षतां, पुष्पं, धूपं, दीपं, नैवेद्य
दक्षिणा द्रव्यं समर्पयामि कर्मसाक्षिणे दीपनारायणाय नमः ।

तलको मन्त्र पढ्दै दीयोको प्रार्थना गर्ने –

ॐ शुभं भवतु कल्याणमारोग्यं सुखसम्पदा: ।
कर्मणां साक्षिरूपस्त्वं दीप ज्योति र्नमोऽस्तुते ॥

अथ गणेश पूजा

सङ्कलपम्

हरि: ॐ तत्सत्–३, ॐ विष्णु–३, अद्देहेत्यादौ देशकालौ
स्मृत्वा अद्येह (अमुक) गोत्रस्य (अमुक) प्रवरस्य
(अमुक) नाम शर्मणोऽद्यमम (अमुक) कर्मणि
निर्विघ्न परिसमाप्त्यर्थं (अमुक) कर्माङ्गतया गणेश
पूजनमहं करिष्ये ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशलाई आवाहन गर्ने –

हरिः ॐ गणानान्त्वा गणपति ঌ हवामहे प्रियाणान्त्वा
प्रियपतिॐहवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिॐहवा
महे बसो मम आहमजानि गर्ब्भधमा त्वमजासि गर्ब्भ धम् ॥
ॐ हेहेरम्ब त्वमे ह्येहि अम्बिका त्र्यम्बकात्मज ।
सिद्धि बुद्धिपते त्र्यक्ष लक्ष्यलाभयुतः शिवः ॥१॥
नागस्य नागहरस्त्वं गणराज चतुर्भुजः ॥
भूषितैः स्वायुधै र्दिव्यै पाशाङ्कुश परस्वधैः ॥२॥
आवाह्यामि पूजार्थं रक्षार्थं च मम क्रतोः ।
इहागत्य गृहाण त्वं पूजा क्रतुं च रक्षमाम् ॥३॥
ॐ भूर्भुवः स्वः गणपते सिद्धिबुद्धि सहितः सायुधः सवाहनः
साङ्ग सपरिवार इहागच्छ इहतिष्ठ यावत् पूजां करोमि–
तावत्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो भव वरदो भव । श्री गणाधि पत–
ये इदं आसनं, पाद्यं, अर्घ्यं, आचमनं, स्नान, पञ्चामृतं, पुनराच
मनं, शुद्धोजलं, वस्त्रं, चन्दनं, अक्षतान्, पुष्पं, दूर्बाङ्कुरान,
यज्ञोपवितं, धूपं आघ्रापयाभि, दीपं दर्शयामि, नैवेद्य निवेदयामि,
ताम्बूलं, दक्षिणां समपर्ययामि, प्रदक्षिणां समर्पयामि ।

पात्रमा वस्त्र सहित नरिवल वा सिङ्गो फल राखेर तलको मन्त्र पढ्दै स्तुति गर्ने ।

ॐ रक्ष रक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्य रक्षक ॥
भक्तानाम भयङ्कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥१॥
द्वैमातुर कृपासिन्धो षाण्मातुराग्रज प्रभो ॥
वरदस्त्वं वरं देहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थ द ॥२॥
अनेन फलदानेन फलदोऽस्तु सदा मम ॥ इतिफलं निवेदयामि ॥
हातमा लिएको फल गणेशजीलाई चढाउने ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई दूबो चढाउने

ॐ काण्डात् काण्डात् प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि ।

एवानो दूर्बे प्रतनुसहस्रेण शतेन च ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई तिलको वा बुनियाँको लड्डु चढाउने

ॐ विघ्नेश विप्ररुपेण गृहाण दश मोदकान् ।
दक्षिणा घृतताम्बूल गुडयुक्तान् ममेष्टद ॥
दाता विघ्नेश्वरो देवो ग्रहीता सर्वविघ्नराट् ।
तस्मादिदं मयादत्तं परिपूर्णं तदस्तु मे ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै गणेशजीको प्रार्थना गर्ने –

ॐ विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय
लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञ विभूषिताय
गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ।
अविरलमदजल निवहं भ्रमरकुलानेक सेवित कपोलम् ।
अभिमत फलदातारं कामेश गणपतिं बन्दे ॥
वक्रतुण्ड महाकाय कोटिसूर्यसम प्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥
पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि, द्रव्य दक्षिणां समर्पयामि,
श्रीमन्महागणाधि पतये नमः ॥

अथ कलश स्थापनं पूजनं च

तलको मन्त्र पढ्दै भूमि शोधन गर्ने –

ॐ भूरसि भूमिरस्यदिति रसि विश्वधाया
विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री । पृथिवीं यच्छ
पृथिवीदृꣳह पृथिवीम्मा हिꣳसीः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलश राख्ने ठाउँमा धान राख्ने –

ॐ धान्यमसिधिनुहि देवान्प्राणायत्वो दानायत्वा ।
दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धान्देवोवः सविता हिरण्यपाणिः

प्रतिगृब्भ्षात्वाच्छिद्रेण पाणिना चक्षुपेत्वा महिनाम्पयोसि ॥

तलको मन्त्र पढ्दै धानमाथि कलश राख्ने –

ॐ आजिग्घ्र कलशं मह्यात्वा विशन्त्विन्दवः
पुनरुर्जा निवर्तस्व सानाः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा
पयस्वती पुनर्मा विशताद्द्रयिः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा तीर्थादिको जल राख्ने

ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनीस्थो
वरुणास्यऽऋतसदन्यसि वरुणस्यऽऋतसदनमसि
वरुणस्यऽऋतसदनमासीद ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा सर्वोषधी (हर्दी) राख्ने–

ॐ याऽऔषधीः पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा ॥
मनैनुबभ्रुणामहꣳशतन्धामानि सप्त च ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा पञ्चरत्न चढाउने –

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्यजातः पतिरेक–
ऽआसीत ॥ सदाधार पृथिवीन्द्यां मुतेमाङ्कस्मै देवाय–
हविषा विधेम ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा चन्दन राख्ने –

ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां न्नित्यपुष्टां करीषिणीम् ।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोप व्हये श्रियम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा जौ राख्ने –

ॐ ओषधयः समवदन्तसोमेन सहराज्ञा ॥
यस्मै कृणोति ब्राह्मणास्त्वꣳराजन पारयामसि ॥
ॐ यवोसि यवयास्मद्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यैत्वां ॥
सुन्धताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसिं ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा दूवो राख्ने –

ॐकाण्डात् काण्डात् प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि ।

एवानो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा सप्तमृतिका (सात ठाउँको) माटो चढाउने

ॐ स्योना पृथिवी नो भवानृक्षरा निवेशनी।

यच्छानः शर्म्म सप्रथाः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा पञ्चपल्लव राख्ने-

ॐ अश्वत्थेवो निषदनं पर्णेवो वसतिष्कृता ॥

गोभाजऽइत्किला सथयत्सनवथ पुरुषम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा पूगीफल चढाउने -

ॐ याः फलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पायांश्चपुष्पिणी ॥

बृहस्पति प्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा कपडाले वेष्टित गर्ने -

ॐ बृहस्पतेऽअति यदर्योऽअर्हाद्द्यु मद्विभाति क्रतुमज्जनेषु।

यद्दीदयऽऋतप्रजातत दस्मासु द्रविणन्धेहि चित्रम्।

उपायामगृहीतोसि बृहस्पतयेत्वैषते योनिर्बृहस्पतयेत्वा ॥

तलको मन्त्र पढ्दै कलशमा आम्रपल्लव (आँपकोपात) राख्ने -

ॐ अम्बेऽअम्बिकेम्बालिके न मानयति कश्चन ॥

ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्काम्पील - वासिनीम्।

तलको मन्त्र पढ्दै कलशलाई दही अक्षताले भूषित गर्ने -

ॐ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वारूपाणि परिता बभूव।

द्रष्टव्य :

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽअस्तु वयꣳस्याम पतयोरयीणाम् ॥

(एउटा सानोदुनामा भरी चामल हाली त्यसमाथि एउटा नरिवल वा सुपारी राखी-कलशको मुखमा नरिवल सहितको चामलको दुनु राखी पूजा गर्नु)

तलको मन्त्र पढ्दै कलशका मुखमा राखेको चामल सहितको नरिवलमा पूजा गर्ने-

ॐ पूर्णादर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत। बस्नेव विक्रीणा

वहाऽइषमूर्जꣳशतक्रतो ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै कलशमा वरुणको आवाहन गरी पूजा गर्ने

ॐ तत्वायामि ब्रह्मणा वन्दमान स्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेडमानो वरुणे हवो ध्दयुरुशꣳसमानऽआयुः प्रमोषीः ॥
भो वरुण ! इहा गच्छ इह तिष्ठ यावत् पूजां करोमि तावत्
सुस्थिरो भव ॥ भो बरुणाय नमः ।
ॐ बरुण स्योत्तमभनमसि वरुणस्य स्कम्भ सर्जनीस्थो वरुणस्यऽऋतसदन्यसि
वरुणस्यऽऋतसदनमसि वरुणस्यऽऋतसदन मासीद् ॥(एवं क्रमले)
पाद्यं, अर्घ्यं, आचमनीयं, स्नानीयं, पञ्चामृतं, पुनराजमनीयं,
शुद्धोजलं, धूपं, दीपं, नैवेद्यम् समपर्ययामि नमस्करोमि
ॐ वरुणाय नमः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तीर्थहरूको आवाहन गर्ने–

ॐ सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः ।
आयान्तु यजमानस्य दुरितक्षय कारकाः ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै कलशको मुखमा छोई राख्ने –

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठेरुद्रः समाश्रित : ।
मूलेत्वस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ।
कुक्षौ तु सागराः सप्त सप्तद्वीपा वसुन्धरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्थर्वणः ॥
अङ्गैश्च सहिता सर्वे कलशं तु समाश्रितः ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै कलशको प्रार्थना गर्ने –

देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ ।
उत्पन्नोऽसि तदाकुम्भो विधृतोविष्णुना स्वयम् ॥
त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः ।
त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥
शिव स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः ।
आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा सपैतृकाः ॥
त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः ॥

त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमिहे जलोद्भव।
सान्निध्यं कुरु देवेश प्रसन्नो भव सर्वदा॥
पुष्पाणि समर्पयामि वरुणादि देवताभ्यो नमः॥

॥इति कलश पूजा॥

रक्षबन्धन पूजा

रक्षा बन्धका लागि काँचो धागो तेब्र्याएर सात या पाँच सराको डोरो बनाई बेसार वा पहेलो रङ्गले रङ्गाउनु अथवा मोली धागो ल्याई एउटा पात्रमा राख्नु त्यसमा निम्न सामाग्रीहरू राख्नु। जस्तैः यव, दूर्वा, सर्षप, तिल, चन्दन, गोवर, दही, कुश, अक्षता, तुलसी पत्र, र द्रव्य राखी तल उल्लेख भएको नारायण कवच पाठ गर्नु :

ॐ पूर्वे रक्षतु गोविन्द आग्नेयां धरणीधरः।
यामां रक्षतु वाराहो नारसिंहस्तु नैॠते॥
वारुण्यां केशवो रक्षेत् वायव्यां मधुसूदनः।
उत्तरे श्रीधरो रक्षेत् ऐशान्यां तु गदाधरः॥
उर्ध्व गोवर्धनो रक्षेत् अधस्तात्तु महीधरः।
एवं दशदिशो रक्षेत् वासुदेवो जनार्दनः॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै रक्षा देवीस्वरूप रक्षासूत्रको पूजा गर्ने

ॐ रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीमिदमहन्तं वलगं मुत्किरामि
यम्मे निष्ठयो यममात्यो निचरखानेदमहन्तं वलगमुत्किरामि
यम्मे समानो यमसमानो निचखानेदमहन्तं वलगमुत्किरामि
यम्मे सवन्धुर्यम सवन्धु र्निचखानेदमहन्तं वलग-
मुत्किरामि यं मे सजातो यमसजातो निचखानो-
त्कृत्याङ्किरामि। ॐ स्वराडसि सपत्नहा सत्रराडस्य-
भिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्य मित्रहा॥
ॐ रक्षोहणोवो बलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणोवो
बलगहनो बनयामि वैष्णवान् रक्षोहणोवो बलगहनो

वस्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वां बलगहनाऽउपदधामि
वैष्णवी रक्षोहणौ वां बलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी
वैष्णवमसि वैष्णवास्थ ॥ ॐ सप्तऽऋषयः प्रतिहिताः
शरीरे सप्तरक्षन्ति सदमप्रमादम् । सप्तापः स्वपतो
लोकमीयुस्तत्र जाग्रतोऽअस्वप्नजौ सत्रं सदौ न देवौ ॥
ॐ विष्णवे नमः । भनेर कलशको मुखमा राख्नु । त्यसपछि

रक्षासूत्र लिएर यजमानको दाहिने हातमा बाँधि दिने र यजमानबाट पुरोहितले पनि रक्षा सूत्र बाँधने प्रचलन कहीं कहीं छ । यसो गर्दा यजमान र पुरोहित दुवैजनालाई कल्याण हुन्छ र भूतप्रेतादिले पनि छुन सक्दैन भन्ने कुनै किताबमा उल्लेख भएको पाइएको छ ।

कलशे आवाहनं पूजनञ्च

तलका नामहरू पढ्दै कलशमा आवाहन गरी पूजा गर्ने

ॐ गणपत्यादि पाञ्चायन देवेभ्यो नमः । ॐ विनायकादि पञ्चलोक पालेभ्यो नमः । ॐ सूर्यादिनवग्रहेभ्यो नमः । ॐ ईश्वराद्याधिदेवेभ्यो नमः । ॐ अग्न्यादि प्रत्याधि देवेभ्यो नमः । ॐ इन्द्रादि दश दिक्पालेभ्यो नमः । ॐ ध्रवाद्यष्टवसुभ्यो नमः । ॐ धात्रादिद्वादशादित्येभ्यो नमः ।ॐ गोर्यादि षोडशमातृभ्यो नमः । ॐ भद्राद्येकादशरुद्रेभ्यो नमः । ॐ आवाहादिसप्तमरुतभ्यो नमः । ॐ विनायक–ब्रह्मा–विष्णु– रुद्रार्कं बनस्पतिभ्यो नमः । ॐ चतुस्स्त्यादि ज्ञाताऽज्ञातान् सर्वान् देवान् आवाहयामि पूजयामि च ॥

तलको मन्त्र पढ्दैं सूर्यादि नव ग्रहको प्रार्थना गर्ने

ॐ ब्रह्मामुरारि स्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशी भूमिसुतो बुधश्च ॥
गुरुश्चशुक्रः शनिराहोकेतवः कुर्वन्तु सर्वेममं सुप्रभातम् ॥

प्रधानदेवता गणेश पूजा

शालिग्राम र प्रतिष्ठित (प्राणप्रतिष्ठा भएको) प्रतिमा वा मूर्तिहरू अग्न्युतारण र प्राणप्रतिष्ठा गर्नु पर्दैन । अग्न्युत्तारण र प्राणप्रतिष्ठा नगरेका नयाँ बनाइएका प्रतिमा वा मूर्तिलाई पूजा गर्नु भन्दा पहिले पे.नं. २४ मा उल्लेख भएको विधि अनुसार गरी अन्तिममा घिउ लेपन गरी दुग्ध मिश्रित ज़लधाराले अभिषेक गर्दै "ॐ समुद्रस्यत्वावकयाग्नेदेखि ....ऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव" । सम्म पढी अग्न्युत्तारण, विनियोग गरी विधिपूर्वक प्राणप्रतिष्ठा गरी पूजा गर्ने ।

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशको ध्यान गर्ने –

ॐ एकदन्तं शूर्पकर्णं गजवक्त्रं चतुर्भुजम् ।
पाशाङ्कुशधरं देवं ध्यायेत् सिद्धिविनायकम् ॥
गजाननं भूतगणाधि सेवितं,
कपित्थजम्बू फलचारुभक्षणम् ॥
उमासुतं शोक विनाशकारकं,
नमामि विघ्नेश्वर पादपङ्कजम् ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै गणेशलाई आवाहन गर्ने

ॐ गणानान्त्वा गणपतिꣳहवामेह प्रियाणान्त्वा
प्रियपतिꣳहवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिꣳ
हवामहे वसो मम ॥
आहमजानि गर्ब्भधमात्वमजासि गर्ब्भधम्
ॐ भू र्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धि सहित साङ्ग सायुध
सवाहन सपरिवार श्रीमन्महा गणाधिपतये
इहागच्छ इह तिष्ठ मम पूजां गृहण यावत्पूजां
करोमि तातत्त्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो वरदो भव ॥

अग्युत्तारण विधि
दिनमा अथवा पटकमा मूर्ति वा प्रतिमालाई

१. पहिलादिन वा पहिला पटक धानमा डुबाउने वा धानले छोपने।
२. दोश्रो दिन वा दोश्रो पटक – दूधमा डुबाउने वा दूधले स्नान गराउने।
३. तेश्रो दिन वा तेश्रो पटक – दहीमा डुबाउने वा दहीले स्नान गराउने।
४. चौथोदिन वा चौथो पटक – घिउमा डुबाउने वा घिउले स्नान गराउने।
५. पाँचौ दिन वा पाचौ पटक – महमा डुबाउने वा महले स्नान गराउने।
६. छैटौं दिन वा छैटौं पटक – गङ्गाजलमा डुबाउनु वा गङ्गाजलले स्नान गराउने।
७. अन्तिम सातौं दिन वा सातौं पटकमा – नयाँ निर्माण गरिएका र पहिले – अग्न्युत्तारण नगरेका शालिग्राम भगवान र शिवको वाणलिङ्ग तथा पहिले अग्न्युत्तारण गरेका बाहेक सबै मूर्ति वा प्रतिमालाई ताँवाको थालीमा फूल राखी सो फूल माथि भगवानलाई स्थापना गरी दुग्ध मिश्रित जलले जलधाराले अभिषेक गर्दै तलका मन्त्रहरू पढी अग्न्युत्तारण गर्नु पर्छ।

मन्त्राः

ॐ समुद्रस्य त्वा वकयाग्ने परिव्यया मसि।
पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव॥
नमस्ते हरषे शोचिषे नमस्तेऽ अस्त्वर्चिषे।
अन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः॥
पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव।
प्राणदाऽअपानदा व्यानदा बर्च्चोदा वरिवोदाः॥
अन्यास्तेऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः।
पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव॥

प्राण–प्रतिष्ठा

ॐ अस्य श्री प्राण–प्रतिष्ठा मन्त्रस्य ब्रह्मा–विष्णु–महेश्वरा ऋषयः ऋग्यजुः सामाथर्वाणि छन्दांसि क्रियामयवपुः प्राणाख्या देवता आं–बीजम्, ह्रीं–शक्तिः, क्रौं–कीलकम्। गणेशस्य प्रतिमा वा मूर्तौ प्राण–प्रतिष्ठापने विनियोगः ॥

ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं षं सं हं सः अस्य धातोः गणेशस्य नवनिर्मित
मूर्तौ प्राणाः इह प्राणाः तिष्ठन्तु नमः ।

ॐ आं ह्रीं कौं यं रं लं वं षं हं सः अस्य धातोः गणेशस्य
नवनिर्मित मूर्तो जीव इह जीव तिष्ठन्तु नमः ॥

ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं षं सं हं सः अस्य धातोः गणेशस्य
नव निर्मित मूर्तौ सर्वेन्द्रियाणि वाङ्, मन, स्त्वक, चक्षुः, श्रोत्रः
जिहवा, घ्राण, पाणि, पाद, पायूपस्थानि इहा गत्य यथा सुखं
चिरन्तिष्ठन्तु नमः ॥

ॐ मनोजूति र्जुषता माज्यस्य बृहसपति र्यज्ञ मिमन्तनो त्वरिष्टं
यज्ञꣳ समिमन्द धातु ॥ विश्वेदेवासऽइह मादयन्तामों[3] प्रतिष्ठ ।

ॐ अस्यै प्राणाः प्रतिष्ठन्तु अस्यै प्राणाः क्षरन्तु च ।
अस्यै देवत्व मर्चायै मामहेति च कश्चनः ॥

ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ (१६ पल्ट ॐ उच्चारण गरे) श्री गणेशस्य षोडश संस्कारान् सम्पादयामि ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

पूजा सुरु

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशलाई कुशको आसन राखिदिने

ॐ पुरुषऽएवेदꣳसर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ॥
उतामृतत्व स्येशानो यदन्नेना तिरोहति ॥
विचित्र रत्नरचितं दिव्यास्तरण संयुतम् ।
स्वर्ण सिंहासनं चारु गृहाण सुरपूजित ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई पाद्यं (पानी) चढाउने –

ॐ एतावानस्य महिमा तो ज्यायांश्च पुरुषः ।
पादोस्य विश्वाभूतानि त्रिपादस्या मृतन्दिवि ॥
सर्वतीर्थ समुद्भूतं पाद्यं गन्धादि संयुतम् ।
विघ्नराज गृहाणेदं भगवन् भक्तवत्सल ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई अर्घ्य चढाउने –

ॐ त्रिपादूर्ध्वऽ उदैत्पुरुषः पादोस्येहा भवत्पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनान शनेऽअभि ॥
अर्घ्यं च फलसंयुक्तं गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
गणाध्यक्ष नमस्तेऽस्तु गृहाण करुणानिधे ।

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई मधुपर्क (दही, घिउ, मह मिश्रित) चढाउने –

ॐ यन्मधुनो मधव्यं परमꣳ रुपमन्नाद्यम् । तेनाऽहं मधुनोमधव्येन परमेण रुपेणान्नाद्येन परमोमधव्यऽन्नादोऽसानि ॥
दधि मधु घृत संयुक्त मधुपर्कं मयाऽहृतम् ।
गृहाण सर्वलोकेश गणनाथ नमोऽस्तु ते ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई दूधले स्नान गराउने –

ॐ पयः पृथिव्याम्पयऽओषधीषु पयोदिव्यन्तरिक्षे ।
पयोधाः पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥
कामधेनु–समुद्भूत सर्वोषां जीवनंपरम् ।
पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थ मर्पितम् ।

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई शुद्धजल चढाउने –

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतम्पृषदाज्यम् ।
पशूंस्तांश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्चये ॥
गङ्गादि सर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम् ।
भक्त्या समर्पितं तुभ्यं स्नानाय प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई दहिले स्नान गराउने–

ॐ दधिक्राब्णोऽअकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभिनो मुखाकरत्प्रणऽआयुꣳषि तारिषत् ॥
पयसस्तु समुद्भूतं मधुराम्लं शशिप्रभम् ।
दध्यानीतं मया देवि ! स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई घिउले स्नान गराउने –

ॐ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्वधाम ।
अजुष्वधमावहमादयस्व स्वाहा कृतं वृषभवक्षि हव्यम् ॥
नवनीत समुत्पन्नं सर्वसन्तोष कारकम् ।
घृतं तुभ्यं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई महले स्नान गराउने –

ॐ मधुवाता ऋतायते मधुक्षरन्ति सिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः मधुनक्तमुतोषसो
मधुमत्पार्थिवꣳरजः मधुद्यौरस्तुनः पिता ।
मधुमान्नो वनस्पति र्मधुमांऽअस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवन्तुनः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई सखरले स्नान गराउने –

ॐ अपाꣳरसमुद्वयसꣳसूर्येसन्तꣳसमाहितम् । अपाꣳरसस्ययो
रसस्तंवो गृह्णाम्युत्तममुपयाम गृहीतो सीन्द्रायत्वाजुष्टं गृह्णाम्येषते
यो निरिन्द्रायत्वा जुष्टतमम् ॥
इक्षुरस समुद्भूतां शर्करांपुष्टिदां शुभाम् ।
मलापहारिकां दिव्यां स्नानार्थमर्पयाम्यहम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई चदन्दन र पानी मिसाएर स्नान गराउने –

ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् ।
ईवरीं सर्वभूतानां तामिहोपव्ह्येश्रियम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई शुद्ध जलले स्नान गराउने –

शुद्धं यत्सलिलं दिव्यं गङ्गाजल समन्वितम् ।

समर्पितं मया भक्त्या शुद्धस्नानाय गृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई पञ्चामृतले स्नान गराउने –

ॐ पञ्चनद्यः सरस्वती मपियन्ति सस्रोतसः

सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेऽभवत् सरिदत् ॥

पयोदधि घृतं चैव मधु शर्करया युतम् ।

पञ्चामृतं मयाऽनीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई रातो कपडा चढाउने

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऽऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दाꣳसि जज्ञिरे तस्माद्यजु स्तस्मादजायत ॥

रक्तवस्त्रयुगं देवं देवाङ्ग सदृशं प्रभो ।

सर्वप्रद गृहाणेदं लम्बोदर हरात्मज ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई यज्ञोपवित (जनै) चढाउने

ॐ तस्मादश्वाऽ अजायन्त ये के चो भयादतः ।

गावोहजज्ञिरे तस्मात्तस्माजाताऽअजावयः ॥

राजतं ब्रह्मसूत्रञ्चकाञ्चनञ्चोत्तरीयकम् ।

गृहाण चारु सर्वज्ञ भक्तानां वरदायक ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई चन्दन चढाउने –

ॐ तंयज्ञम् बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषञ्जातमग्रतः ।

तेन देवाऽअयजन्त साध्याऽऋषयश्च ये ।

कस्तूरी चन्दनञ्चैव कुङ्कुमेन समन्वितम् ।

विलेपनं सुरश्रेष्ठ चन्दनं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई सिन्दूर चढाउने

ॐ उद्यद् भास्कर संकाशं सन्ध्या वदरुणं प्रभो ।

वीरालङ्करणं दिव्यं सिन्दूरं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई रातो अक्षता चढाउने –

ॐ अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रियाऽअधूषत । अस्तोषत स्वभानवो

विप्रान विष्टयामती योजा न्विन्द्रते हरी ॥
रक्ताक्षताँश्च देवेश गृहणद्विरदानन ।
ललाटपटले चन्द्रस्तस्योपर्युप धार्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई आभूषण (गहना) चढाउने –

ॐ नानाविधानि दिव्यानि नानारत्नो ज्वलानि च ।
भूषणानि गृहाणेश पार्वतीप्रियनन्दन ॥

तलको मत्र पढ्दै गणेशजीलाई विभिन्न किसिमका राता फूलहरू चढाउने

ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधाव्य कल्पयन् ।
मुखङ्किमस्या सीत्किम्बाहू किमूरुपादाऽउच्चेते ॥
करवीरै र्जातिपुष्पै श्चम्पकै र्वकुलैः शुभैः ।
शतपत्रैश्च कल्हारैः पूजयामि विनायकम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई फूलको माला चढाउने –

ॐ माल्यादीनि सुगन्धीनि मालत्यादीनि वैप्रभो ।
मयाहृतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई दूबो चढाउने –

ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि ।
एवानो दूर्बे प्रतनु सहस्रेण शतेन च ॥
दूर्बाङ्कुरान् सुहरितान् अमृतान् मङ्गलप्रदान ।
आनीतां स्तव पूजार्थं गृहाण गणनायक ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई सुगन्धि द्रव्य चढाउने –

ॐ दिव्यगन्ध समायुक्त महापरिमलाद्भूतम् ।
गन्द द्रव्यमिदं भक्त्या दत्तं वै परिगृह्यताम् ॥

अङ्ग पूजा

तलका नामहरू पढ्दै गणेशजीका अङ्गहरूको पूजा गर्ने :-

ॐ श्री गणेश्वराय नमः- पादौ पूजयामि। ॐ विघ्नराजाय नमः जानुनीं पूजयामि।

ॐ आखुवाहनाय नमः- उरुं पूजयामि। ॐ हेरम्बाय नमः- कटीं पूजयामि।

ॐ कामारिसूनवे नमः- नाभिं पूजयामि। ॐ लम्बोदराय नमः- उदरं पूजयामि।

ॐ गौरीसुताय नमः- स्तनौ पूजयामि। ॐ गणनायकाय नमः- हृदयं पूजयामि।

ॐ स्थूलकण्ठाय नमः- कण्ठं पूजयामि। ॐ स्कन्दाग्रजाय नमः- स्कन्धौ पूजयामि।

ॐ पाशहस्ताय नमः- हस्तौ पूजयामि। ॐ गजवक्त्राय नमः- वक्त्रं पूजयामि।

ॐ विघ्नहर्त्रे नमः- ललाटं पूजयामि। ॐ सर्वेश्वराय नमः- शिरः पूजयामि।

ॐ गणाधिपतये नमः- सर्वाङ्ग पूजयामि॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई धूप लगाई वासना दिलाउने -

ॐ ब्राह्मणोस्य मुखमासीद् बाहू राजन्य कृतः।
ऊरुतदस्य यद्वैश्यः पद्भ्याᳬशुद्रोऽ अजायत।
दशांङ्ग गुग्गुलं धूपं सुगन्धं च मनोहरम्।
गृहाण सर्वदेवेश उमापुत्र नमोऽस्तुते॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई बत्ती बालेर दर्शन गराउने

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्योऽअजायत।
श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्नि रजायत॥
सर्वज्ञ सर्वलोकेश त्रैलोक्य तिमिरापह।
गृहाण मङ्गलं दीपं रुद्र प्रिय नमोऽस्तुते॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई एक विंशति मोदकान् (२१ वटा लड्डु) चढाउने

ॐ नाभ्याऽआसीदन्तरिक्षᳬ शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत।
पद्भ्याम्मुमिर्दिशः श्रोत्रात्तथालोकाँ२ऽअकल्पयन्॥
शालितण्डुल चूर्णोत्थान् सगुडान् घृतपचितान्॥
मोदकान् दद्मि नैवेद्यं नमस्ते विघ्ननाशिने॥
नैवेद्यं गृह्यतां देवं भक्तिं मे ह्यचलां कुरु।

ईप्सितं च वरं देहि परत्र च परां गतिम् ॥
नानाखाद्यमयं दिव्यं तुष्टयर्थं ते निवेदितम् ।
मम भक्त्या शिवापुत्र गृहाण गणनायक ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई करोद्वर्तनका लागि चन्दन चढाउने–

ॐमलयाचल सम्भूतं कपूरेण समन्वितम् ।
करोद्वर्तनकं चारु गृह्यतां जगतः पते ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई ऋतुअनुसारको फल चढाउने –

ॐ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मऽइध्मः शरद्धविः ॥
इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ।
तेज मे सफलावाप्ति र्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई पान ताम्बूल चढाउने –

ॐ याः फलिनीर्याऽअफला अपुष्पा याश्चपुष्पिणीः ।
बृहस्पति प्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳ हसः ॥
पूंगीफलं महद्दिव्यं नागवल्ली दलैर्युतम् ।
कर्पूरैला समायुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै गणेशजीलाई दक्षिणा (भेटी) चढाउने –

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्यजातः पतिरेक आसीत् ।
सदाधार पृथिवींद्या मुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥
ॐ हिरण्यगर्भ गर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ।
अनन्त पुण्य फलदमतः शान्तिं प्रयच्छमे ॥

तलका नामहरू पढ्दै गणेशजीलाई (२१) (एकविंशति) दूर्वाहरू चढाउने

ॐ गणाधिप नमस्तेऽस्तु । ॐ उमापुत्र नमस्तेऽस्तु ।
ॐ अघनाशन नमस्तेऽस्तु । ॐ एकदन्त नमस्तेऽस्तु ।
ॐ इभवक्त्र नमस्तेऽस्तु । ॐ मूषकवाहन नमस्तेऽस्तु ।
ॐ विनायक नमस्तेऽस्तु । ॐ ईशपुत्र नमस्तेऽस्तु ।

ॐ सर्वसिद्धि प्रदायक नमस्तेऽस्तु। ॐ कुमार गुरौः नमस्तेऽस्तु।
ॐ सर्वसिद्धि प्रदायक नमस्तेऽस्तु। ॐ कुमारगुरोः नमस्तेऽस्तु।
एक विंशतिदूर्बाङ्कुरान् समर्पयामि श्रीमन्महागणाधिपतये नमः ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै गणेशजीलाई पाँच जोर बत्ति बालि निराजन गर्ने

ॐ इदꣳ हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीरꣳसर्वगणꣳस्वस्तये
आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्य-भयसनि।
अग्निः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयोरेतो अस्मासु धत्त ॥
ॐ पञ्चवर्तियुतं साज्यं वन्हिना च प्रदीपितम्।
आरार्तिकमिद पश्य प्रसन्नो भव सर्वदा ॥
ॐ अग्निर्ज्योति र्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्योज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा।
अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वचः स्वाहा सूर्योवर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा।
ज्योतिः सूर्यः सूर्योज्योतिः स्वाहा ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीको पुष्पाञ्जलि गर्ने -

स दूर्बादलं कुम्कुमं रक्तपुष्पं
तथा चन्दनं सुन्दरं रक्तवस्त्रम्।
सदाधारकं ज्ञानमूर्ति ह्यखण्डं
प्रभुं सिद्धिदं तं गणेशं नमामि ॥
नाना सुगन्धपुष्पाणि यथाकालोद्भवानि च।
पुष्पाञ्जलिं मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥
विनायक गणेशानं सर्वदेव नमस्कृत।
पार्वती प्रिय विघ्नेश मम विघ्नान्निवारय।
यन्मया चरितं देवं ब्रजमेतत्सुदुर्लभम् ॥
त्वत्प्रसादाद् गणेश त्वं सफलं कुरुसर्वदा ॥
मन्त्र पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि श्रीमन्महागणाधिपतये नमः ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तामाको अर्घौतामा चन्दन्, अक्षता, फूल, दूबो, दही, राखेर गणेशजीलाई अर्घ्य दिने

ॐ रक्ष रक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्य रक्षक।

भक्तानाम भयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥
द्वैमातुर कृपासिन्धो षाण्मातुराग्रज प्रभो ।
वरदस्त्वं वरंदेहि वञ्छितं वाञ्छितार्थद ॥
अनेन सफलार्घेण वरदोऽस्तु सदामम ॥

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीको प्रार्थना गर्ने –

विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय
लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञ विभूषिताय
गौरीसुताय गणनाथ नमोऽनस्ते ॥

गणेश भगवानको पुजा समाप्त गरेपछि गणेशभगवानको मूर्ति वा प्रतिमाको चोरिपरी सिद्धि बुद्धि एवं अङ्गारक (भौम) को पनि त्यसै थालीमा पूजा गरी पुस्तकको पनि पूजा गर्नु र कथा सुन्नु पर्छ ।

मङ्गल चतुर्थीको ब्रतकथा
कृतवीर्य पितोवाच

अङ्गारक चतुर्थ्यां तु विशेषोऽभिहितः कुतः ॥४१॥
वदत्वं कृपया ब्रह्मन् प्रश्रयावनताय मे ।
श्रृण्वतो न च मे तृप्तिर्गजानन कथां शुभाम् ॥४२॥

कृतवीर्यका पिताले भन्नुभयो – अङ्गारक चतुर्थीब्रत गर्दा सङ्कष्ट चतुर्थीको ब्रतविधि भन्दा विशेष कुरा किन बताइएको छ ? यस बारे मलाई आज्ञा गर्नुहोस् । श्री गणेश भगवानका विषयमा चर्चा परिचर्चा र कथा–श्रवण गर्दा मेरो मन कहिले पनि अघाउदैन ॥४१–४२॥

ब्रह्मो वाच

अङ्गारक चतुर्थ्यांस्तु महिमानं महीपते।
शृणुष्वावहितो भूत्वा कथयामि समासतः ॥१॥

ब्रह्माजीले भन्नुभयो – हे राजा ? अङ्गारक चतुथी अथवा मङ्गल चतुर्थीको महिमा, तपाईं सावधान भएर सुन्नुहोस् म संक्षेपमा बताउँछु ॥१॥

अवन्तीनगरे राजन ! भारद्वाजो महामुनिः ।
वेद वेदाङ्गवित प्राज्ञः सर्वशास्त्र विशारदः ॥२॥
अग्निहोत्ररतो नित्यं शिष्याध्ययन तत्परः ।
नदीतोरे गत स्तिष्ठन्ननुंष्ठानरतो मुनिः ॥३॥

कुनै समयमा अवन्तीनगरमा भारद्वाज नामक ठूला ऋषि थिए । वेद वेदाङ्गकाज्ञाता, तीक्ष्णबुद्धि, शास्त्रकुशल र अग्निहोत्री ती ऋषि शिष्यहरूलाई वेद वेदाङ्गको अध्यापन गराउन तत्पर थिए। एक दिन नदीको तीरमा वसि ती मुनि कुनै ब्रत गर्दै थिएं ॥२–३॥

एकस्मिन्नेव समये दृष्टा तेनाप्सरो वरा।
तां दृष्ट्वा चकमे भोक्तुं भारद्वाजो महामुनिः ॥४॥

ब्रत गरिरहेको अवसरमा तिनले एउटी राम्री अप्सरा देखे । अप्सराको रुप लावण्यबाट विमुग्ध भएका भारद्वाजका मनमा कामक्रीडा गर्ने तीब्र इच्छा पैदा भयो ॥४॥

अकस्मात् कामिनीं दृष्ट्वा कामासक्तोऽभवन्मुनिः ।
कामवाणभिभूतः सन्निपपात महीतले ॥५॥
अति विह्वल गात्रस्य तस्य रेतः प्रचस्खले।
प्रविष्टं तस्यं तद्रेतः पृथिवी विलमध्यतः ॥६॥

कामवाणको प्रहारबाट विह्वल भारद्वाज ऋषि एक एक भुईंमा लडे । कामवेदनाका कारण व्याकुल भएका ती ऋषिको सहसा वीर्य पतन भयो। ऋषिको वीर्य पृथिवीको छिद्रमा पस्यो ॥५–६॥

ततः एक कुमारोऽभुज्जपा कुसुम सन्निभः ॥
तं धरित्री स्नेहवशात् पालयामास सादरम् ॥७॥

त्यसपछि पृथिवीबाट बाह्रमासे फूल झैं रातो कान्ति भएका एउटा कुमार उत्पन्न भए। पृथिवीले ती कुमारको प्रेमपूर्वक पालन पोषण गरिन् ॥७॥

जनुः स्वंतेन धन्यं सा मनुते पितरौ कुलम् ।
ततः स सप्तवर्ष स्तां पप्रच्छ जननीं निजाम् ॥८॥

अङ्ग-अङ्गमा रातो कान्ति भएको पुत्र प्राप्त गरेर पृथिवीले आफ्नो जन्म धन्य भएको ठानिन्, आफ्ना बाबु-आमालाई धन्य मानिन्, र आफ्नो कुललाई पनि धन्य भएको ठानिन् । समयको क्रममा कुमार बढ्दै जाँदा सात वर्षका भए। त्यस उमेरमा तिनले एकदिन आफ्नी आमा पृथिवीसँग अनेक प्रश्न गरे ॥८॥

मयि लोहितिमा कस्मान्मानुषं देहमास्थिते ।
कश्च मे जनको मातस्तन्ममाचक्ष्व साम्प्रतम् ॥९॥

हे आमा पृथिवी ? म मनुष्यको शरीर लिएर हजुरको काखमा बढिरहेको छु । मेरो शरीरमा रातो पन कसरी भयो ? मेरा पिताको हुनुहुन्छ ? यस बारे मलाई अविलम्ब जानकारी दिनु होस् ॥९॥

धरण्यु वाच

भारद्वाज मुने रेतः स्खलितं मयि सङ्गतम् ।
ततो जातोऽसि रे पुत्र ! बर्धितोऽसि मया शुभम् ॥१०॥

पृथिवीले भनिन् – भारद्वाज मुनिको वीर्य पतन भए पछि त्यो वीर्य मेरो गर्भमा प्रविष्ट भयो। त्यसै वीर्यद्वारा तिमी मेरो कोखबाट उत्पन्न भएका हौ र मैले पुत्रवत तिम्रो पालन पोषण गरिरहेकी छु ॥१०॥

स. उवाच

तर्हि तं मे मुनिं मातर्दर्शयस्व तपोनिधिम् ।

बालकले भने – त्यसो भए आमा ? मलाई तपोनिधि मुनि भारद्वाजसँग भेट गराउनुहोस् ।

ब्रह्मो वाच

तमादाय तदा देवी भारद्वाजं जगाम कुः ॥११॥

ब्रह्माजीले भन्नुभयो – त्यसपछि पृथिवी ती बालकलाई लिएर भारद्वाज मुनिका आश्रममा गइन ॥११॥

उवाच प्रणिपत्यैनं त्वद्वियं प्रसवं सुतम् ।
वर्धितं तं पुरोधार्यं स्वीकुरुष्व मुनेऽधुना ॥१२॥

त्यहाँ गएर तिनले भारद्वाजलाई प्रणाम गर्दै निवेदन गरिनू – हे महर्षि ? तपाईंको वीर्यबाट उत्पन्न यी पुत्रको मैले पालन पोषण गरें । अहिले तपाईंका समीपमा लिएर आएकी छु । यी तपाईंका छोरा हुन, यिनलाई स्वीकार गर्नुहोस् ॥१२॥

तदाज्ञया ययौ धात्री स्वधाम रुचिरं तदा ।
भारद्वाज सुतं लब्ध्वा मुमुदे चालिलिङ्गतम् ॥१३॥

पृथिवीको निवेदन सुनेर भारद्वाज ऋषिले पृथिवीलाई तिम्रो काम पुरा भयो तिमी जाउ भनेर आज्ञा दिएं । पृथिवी पनि आफ्नो धाम तर्फ फर्किन् । भारद्वाज ऋषिले अकस्मात् पुत्र प्राप्ति हुँदा हर्षको अनुभव गरी बालकलाई आलिङ्गन गरे ॥१३॥

आघ्राय शिर उत्सङ्गे स्थापयामास तं मुदा ।
सुमुहूर्ते शुभे लग्ने चकारोपनयन मुनिः ॥१४॥

तिनले बालकको शिरमा सुँघेर आनन्द पूर्वक आफ्नो काखमा राखे । ती बालक बाबुको काखमा आनन्दपूर्वक बढ्दै गए । एक दिन भारद्वाज ऋषिले राम्रो मुहूर्त र लग्न भएको समयमा ती बालकको उपनयन सस्कार गरिदिए ॥१४॥

वेद शास्त्राण्युपादिश्य गणेशस्य मनुं शुभम् ।
उवाच कुर्वनुष्ठानं गणेशप्रीतये चिरम् ॥१५॥

संस्कार पछि भारद्वाजले ती बालकलाई वेद र शास्त्रको उपदेश दिए । त्यसका साथै भगवान् श्रीगणेशको उत्तम मन्त्रको पनि उपदेश गरेर उप देश पछि प्रेमपूर्वक भने –

बाबु ? तिमीले भगवानको प्रसन्नताका लागि धेरै कालसम्म

श्री गणेशमन्त्रको अनुष्ठान गरेउ ॥१५॥

सन्तुष्टो दास्यते कामान् सर्वास्तव मनोगतान्।
ततः सनर्मदातीरे पद्मासन गतो मुनिः ॥१६॥
सन्नियम्येन्द्रियाण्याशु ध्यायन् हेरम्बमन्तरा।
जजाप परमं मन्त्रं वायुभक्षो भृशं कृशः ॥१७॥

श्री गणेश भगवान् सन्तुष्ट हुनु भए पछि उहाँले तिम्रा मनमा रहेका सम्पूर्ण कामनाहरू पूर्ण गराउनु हुनेछ। त्यसपछि ती बालक नर्मदा नदीको तटमा गए, त्यहाँ पद्मासन बाँधि इन्द्रियहरूलाई आफ्नो काबुमा राखेर भगवान् श्री गणेशको ध्यान गर्दै परममन्त्रको जप आरम्भ गरे। तपस्या गर्दा अत्यन्त दुर्बल रूपमा रहेका बालकले आहारका नाममा हावा मात्र पान गरिरहेका थिए ॥१६-१७॥

एवं वर्षसहस्रं स तपस्तेपे सुदारुणम्।
माघकृष्ण चतुर्थ्यां तमुदये शशिनोऽमले ॥१८॥
दर्शयामास रुपं स्वं गणनाथोऽथ दिग्भुजम्।
दिव्याम्बरं भालचन्द्रं नानायुध लसत्करम् ॥१९॥
चारुशुण्डं लसद्दन्तं शूर्पकर्णं सकुण्डलम्।
सूर्यकोटि प्रतिकाशं नानालङ्कार मण्डितम् ॥२०॥
ददर्श रूपं देवस्य स बालः पुरतः स्थितम्।
उत्थाय प्रणिपत्यैनं तुष्टाव जगदीश्वरम् ॥२१॥

यसरी तिनले एक हजार वर्षसम्म कठोर तपस्या गरे। तिनको कठोर तपस्या देखेर भगवान श्री गणशेले माघकृष्ण चतुर्थी तिथिका दिन निर्मल चन्द्रमाको उदय भएपछि तिनलाई आफ्नो दिव्यरूप देखाउनु भयो। दश हातले सुहाउनु भएका सुन्दर वस्त्र धारण गर्नु भएका, मस्तकमा चन्द्रमा धारण गरी देदीप्यमान हुनु भएका, हातमा शस्त्र अस्त्र धारणं गर्नुहुने- अत्यन्त आकर्षक सूँडले शोभायमान, सेता दाँतका पङ्क्तिहरूबाट सेता किरण छर्नु हुने, नाङ्लाजस्ता कान धारण गर्नु हुने, कुण्डल धारी, कोटि सूर्यसमान प्रकाशद्वारा प्रकाशित र अनेक विभूपण द्वारा विभूषित भगवान श्री गणेशको ती बालकले दर्शन गरे। उहाँलाई प्रणाम गंरी उनै जगदीश्वरको स्तुति पनिं गरे ॥१८-२१॥

भौम उवाच

नमस्ते विघ्ननाशाय नमस्ते विघ्नकारिणे।
सुरा सुराणामीशाय सर्वशक्त्युप बृंहिणे ॥२२॥
निरामयाय नित्याय निर्गुणाय गुणच्छिदे।
नमो ब्रह्मविदां श्रेष्ठ ! स्थिति संहारकारिणे ॥२३॥
नमस्तेजगदाधार ! नम स्त्रैलोक्य पालक !
ब्रह्मादये ब्रह्मविदे ब्रह्मणे ब्रह्मरूपिणे ॥२४॥
लक्ष्या लक्ष्य स्वरूपाय दुर्लक्षणमिदे नमः।
नमः श्री गणनाथाय परेशाय नमो नमः ॥
इति स्तुतः प्रसन्नात्मा परमात्मा गजाननः ॥२५॥
उवाच श्लक्ष्णया वाचा बालकं सम्प्रहर्षयन्।

गजानन उवाच

तवोग्रतपसा तुष्टो भक्त्या स्तुत्याऽनयाऽपि च ॥२६॥ पृथिवी पुत्र भौमले भने– "हे विघ्ननाशक भगवान् ? हजुरलाई नमस्कार गर्दछु। हजुर विघ्नहर्ता र विघ्नकर्ता गणेश हुनुहुन्छ। हजुरका चरणारविन्दमा नमस्कार छ। देवता र दानवका स्वामी, सम्पूर्ण शक्तिहरूका स्तात, निरामय, दिव्य, निर्गुण, सत्त्व, रज एवं तम गुणहरूका नाशक, हे श्रीगणेश? हजुरलाई नमस्कार गर्दछु। ब्रह्मज्ञानीहरूमा श्रेष्ठ हे भगवान् श्रीगणेश ? हजुर सृष्टि स्थिति र संहारका कारण हुनुहुन्छ। म हजुरलाई नमस्कार गर्दछु। हे जगत्का आधार ? स्वर्ग, मर्त्य, पातलका रक्षक विघ्ननायक, ब्रह्माजीभन्दा पनि जेठा, ब्रह्मवेत्ता, ब्रह्माजीको रूपमा विघ्ननायक, ब्रह्माजीभन्दा पनि जेठा, ब्रह्मवेत्ता, ब्रह्माजीको रूपमा आविर्भाव भएर सृष्टिकार्यको सञ्चालन गर्नु हुने ब्रह्मरूप, साकार एवं निराकार स्वरूप र दुर्लक्षणको भेदन गर्नु हुने हे विघ्ननाथ ? हजुरलाई नमस्कार गर्दछु। हजुर गणनाथ हुनुहुन्छ। महान् देवता पनि हुनुहुन्छ। हजुर गजानन हुनुहुन्छ र कृपाका सागर पनि हुनुहुन्छ। म हजुरलाई नमस्कार गर्दछु" यसरी स्तुति गरिंदा आत्मादेखि नै प्रसन्न हुनु भएका परमात्मा श्री गणेशले मधुर वचनद्वारा बालकलाई हर्षित तुल्याउँदै भन्नुभयो।

श्री गणेशजीले भन्नुभयो – हे बालक ! म तिम्रो कठोर तपस्या, भावपूर्ण भक्ति र स्तुतिवचनबाट ज्यादै प्रसन्न भएको छु ॥२२–२६॥

बालभावेऽपि धैर्यात्ते ददामि वाञ्छितान वरान् ।
एवमुक्तो भूमिपुत्रो वच उचे गजाननम् ॥२७॥

भौम उवाच

धन्या दृष्टिर्जननमपि मे दर्शनात्ते सुरेश ।
धन्यं ज्ञानं कुलमपि विभो भूः सशैलाऽद्य धन्या ॥
धन्यं चैतत् सकलमपि तपो येन दृष्टोऽखिलेशो ॥
धन्या वाणी वसतिरपि यया संस्तुतो मूढभावात् ॥२८॥
यदि तुष्टोऽसि देवेश! स्वर्गे भवतु मे स्थितिः ।
अमृतं पातुमिच्छामि देवैः सह गजानन ॥२९॥

हे भौम? बालक अवस्थामा पनि धेर्य धारण गरी तपस्या गर्ने तिमीलाई तिम्रो इच्छा अनुसारको वरदान दिन तयार छु । यसरी श्री गणेशजीद्वारा सम्बोधन गरिए पछि भूमि पुत्र बालकले भगवान श्री गणेशजीसँग बिन्ति गरे ।

भौमले भने – हे उत्तम देवता ? आज मेरा आँखा धन्य भएका छन् । हजुरको दर्शन पाएर जन्म पनि सफल भएको छ । हे सर्वव्यापक ? मेरा ज्ञान र कुल धन्य भएका छन् । आज वन एवं पर्वतले सुहाएकी यी पृथिवी पनि धन्य भएकी छन् र मेरो सम्पूर्ण तपस्या धन्य भएको छ । आज सम्पूर्ण ब्रह्माण्डको स्वामी हजुरको दर्शन पाउँदा मेरो सबै कुरा धन्य भएका छन् । म जहाँ बसिरहेको छु, यो आसन धन्य भएको छ र हजुरसँग प्रार्थना गर्ने यो वाणी पनि धन्य भएको छ । जसले आफूमा अज्ञान हुँदा पनि हजुरको स्तुतिमा सहयोग गरेको छ, त्यस वाणीको महिमा अपरम्पार छ । हे देवताहरूका स्वामी ? हजुर सन्तुष्ट हुनुहुन्छ भने मेरो स्वर्गमा बास होस । मैले देवताहरूका साथमा रहि अमृत पान गर्न पाऊँ ॥२७–२९॥

कल्याणकारि मे नाम ख्याति मे तु जगन्त्रये ।
दर्शनं मे चतुर्थ्यां ते जातं पुण्प्रदं विभो ॥३०॥
अतः सा पुण्यदा नित्यं सर्वसङ्कष्ट हारिणी ।
कामदा ब्रतकर्तृणा त्वत्प्रसादात् सदाऽस्तु च ॥३१॥

हे सर्वव्यापक परमेश्वर ? मेरो कल्याणकारी भौम भन्ने नाम तीनै लोकमा प्रसिद्ध होस्। चतुर्थी तिथिका दिन मैले हजुरको पुण्य दर्शन पाएँ। तयस कारण यो चतुर्थी तिथि पनि संसारमा पुण्य दायक तिथिका रूपमा र सबै प्रकारका कष्टहरूलाई हरेण गर्ने सङ्कष्ट चतुर्थी तिथिका रूपमा पनि प्रसिद्ध होस। हजुरको कृपाबाट यो चतुर्थी तिथि श्री गणेशजीका भक्तहरूका सबै कामनाहरू पूरा गराउने तिथिका रूपमा पनि संसारमा प्रख्यात होस् ॥३०–३१॥

गणेश उवाच

अमृतं पास्यते सम्यग देवैः सह धरासुत !।
मङ्गलेति च नामना त्वं लोके ख्याति गमिष्यसि ॥३२॥
अङ्गारकेति रक्तत्वाद् वसुमत्या यतः सुतः।
अङ्गारक चतुर्थी ये करिष्यन्ति नरा भुवि ॥३३॥
तेषामब्दसमं पुण्यं सङ्कष्टी ब्रत सम्भवम्।
निर्विघ्नता सर्वकार्ये भविष्यति न संशयः ॥३४॥
अवन्तीनगरे राजा भविष्यसि परन्तप !।
ब्रतानामुत्तमं यस्मात् कृतं ते ब्रतमुत्तमम् ॥३५॥
यस्य सङ्कीर्तनान्मर्त्यः सर्वान् कामान् वाप्नुयात्।

ब्रह्मो वाच

इति दत्वा वरो देवः पिदधे द्विरदाननः ॥३६॥

श्री गणेशजीले भन्नुभयो – हे पृथिवी पुत्र ? तिमीले अब उप्रान्त देवताहरूका साथमा रहि अमृत पान गर्ने छौ। तिमी संसारमा भौम अथवा मङ्गल नामबाट प्रसिद्ध हुने छौ। तिमी पृथिवीका पुत्र हौ र रातो वर्णका छौ, अर्थात् बलिरहेको आगाको कोइलाजस्ता राता छौ, त्यस कारण तिमी अङ्गारक नामबाट पनि प्रसिद्ध हुनेछौ। भाद्र महिनाको कृष्णपक्षको चतुर्थी तिथिलाई अङ्गारक चतुर्थी भनिन्छ। त्यसमा जसले श्री गणेशको ब्रत गर्ने छन्, तिनीहरूले पृथिवीमा एक वर्षसम्म निरन्तर चतुर्थी ब्रत गरेको पुण्य प्राप्त गर्ने छन्। तिनका सबै कार्य निर्विघ्नता पूर्वक सम्पन्न हुनेछन्। यसमा कुनै पनि शङ्का छैन। हे भौम ? तिमी

अवन्ती नगरका (उज्जैन) का राजा हुने छौ। यो राजा हुन पाउनु पनि तिमीले गरेका उत्तम ब्रतकै कारण हो ॥३२–३५॥

तिम्रो कीर्तन गर्ने मानिसका सबै प्रकारका इच्छाहरू परिपूर्ण हुने छन् । ब्रह्माजीले भन्नु भयो – यसरी भगवान श्री गणेशजी पृथिवी पुत्र भौमलाई वरदान दिएर अन्तर्ध्यान हुनुभयो ॥३६॥

ततस्तु मङ्गलो देवं स्थापयामास भक्तितः ।
शुण्डामुखं दशभुजं सर्वावयव सुन्दरम् ॥३७॥
प्रासादं कारयामास गजानन मुदावहम् ।
संज्ञा मङ्गलमूर्तीति देव देवस्य सोऽकरोत् ॥३८॥

त्यसपछि भौमले मुखमा सूँड लिएर सुहाउनुभएका र दश हात धारण गर्ने सर्वाङ्ग सुन्दर भगवान श्री गणेशजीको प्रतिमाको प्रतिष्ठाका लागि श्री गणेशजीलाई अत्यन्त प्यारो लाग्ने सुन्दर मन्दिरको निर्माण गरे। मङ्गलद्वारा स्थापित देवताहरूका पनि देवता श्री गणेशजीको नाम मङ्गलमूर्ति रहन गयो ॥३७–३८॥

ततोऽभवत् कामदातृक्षेत्रं सर्वजनस्य तत् ।
अनुष्ठानात् पूजनाच्च दर्शनात् सर्वमोक्षदम् ॥३९॥

मन्दिरको स्थापना पछि त्यहाँ रहेका मङ्गलमूर्ति श्री गणेशजीको प्रतिमा मानिसले चिताएका कुरा पुऱ्याउने मूर्तिका रूपमा प्रसिद्ध भयो र त्यो क्षेत्र श्री गणेश क्षेत्रका नामबाट संसारमा विख्यात भयो। त्यस क्षेत्रमा श्री गणेश मन्त्रको अनुष्ठान, श्री गणेशको आराधना र श्री गणेश प्रतिमाको दर्शन गर्नाले सबै मोक्ष प्राप्त गर्दछन् । त्यस कारण यो क्षेत्र उत्तम क्षेत्र हो भन्ने कुरा पनि संसारमा फैलियो ॥३९॥

ततो विनायको देवो विमान वरमुत्तमम् ।
प्रेषयामास स्वगणै र्भौममानेन तुमन्तिकम् ॥४०॥

मङ्गलले म मङ्गलमूर्ति श्री गणेशजीको मूर्तिको प्रतिष्ठा गरेपछि प्रसन्न हुनु भएका भगवान श्री गणेशजीले मङ्गललाई आफ्नो धाममा ल्याउन गणहरूद्वारा उत्तम विमान पठाउनु भयो ॥४०॥

ते गत्वा तेन देहेन तं भौममानयन् बलात् ।
गणेश स्यान्तिकं राजँस्तदद् भुतमिवा भवत् ॥४१॥

श्री गणेशजीका गणहरूले मङ्गलको समीपमा गएर तिनलाई त्यो विमानमा राखि श्री गणेश धाममा पुऱ्याए। यो घटना संसारमा एउटा अचम्मको घटनाका रूपमा चर्चित भयो ॥४१॥

ततो भौमोऽभवत् ख्यात स्त्रैलोक्ये सचराचरे।
यतो भौमेन सङ्कष्ट चतुर्थी भौमसंयुता ॥४२॥
कृता प्राप्तञ्च स्वर्गे चामृतपानं सुरैः सह॥
अत श्चाङ्गारकयुता चतुर्थी प्रथिता भुवि ॥४३॥
चिन्तितार्थ प्रदानेन चिन्तामणिरिति प्रथाम्।
प्रयातो मङ्गलमूर्तिः सर्वानुग्रहकारकः ॥४४॥

त्यसपछि मङ्गल सम्पूर्ण त्रिलोकीमा प्रख्यात भए। मङ्गल चतुर्थीको व्रत गरेका कारण मङ्गल मङ्गलका रूपमा विख्यात भए। त्यसकारण तिनले स्वर्गमा गई देवताहरूका साथमा बसेर अमृत पान गर्ने अवसर प्राप्त गरे। चतुर्थी तिथिमा मङ्गलबारको संयोग हुँदा त्यस तिथिलाई मङ्गल चतुर्थी अथवा सङ्कष्ट चतुर्थी पनि भन्ने गरिन्छ। त्यस चतुर्थीलाई मङ्गलले युक्त चतुर्थी भएका कारण अङ्गारक चतुर्थी पनि भन्दछन्। चिताएको कामना पूरा गर्ने हुँदा मङ्गलले स्थापना गरेको मङ्गलमूर्ति श्री गणेशजी संसारमा चिन्तामणि श्री गणेशका नामबाट पनि प्रसिद्ध हुनुभयो ॥४२-४४॥

पारिनेरात्तु नगरात् पश्चिमे प्रथिताऽभवत्।
चिन्तामणिरिति ख्यातः सर्वविघ्न निवारणः ॥४५॥

मङ्गल मूर्ति श्री गणेश पारिनेर नामक नगरबाट पश्चिम दिशामा सर्वविघ्न विनायक चिन्तामणि श्री गणेशका रूपमा पनि प्रसिद्ध हुनुभयो ॥४५॥

अधुना सिद्धगन्धर्वैः पूज्यते स विधूदये।
ददाति वाञ्छितानर्थान् पुत्र पौत्रादि सम्पदः ॥४६॥

आज पनि ती श्री गणेशजी चन्द्रमाको उदयकालमा सिद्ध र गन्धर्वहरूद्वारा पूजित हुनुहुन्छ। उहाँले साधकहरूलाई पुत्र, पौत्र, धन सम्पत्ति, ज्ञान अरु अभीष्टहरूको पनि सिद्ध प्रदान गर्नु हुन्छ ॥४६॥

विशेष अर्घ दिनु

तलको मन्त्र पढ्दै गणेशजीलाई विशेष अर्घ्य चढाउने –

वरदस्त्वं वरंदेहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थद
अनेन सफलार्घ्येण फलदोस्तु सदामम ॥

कर्पूरारती

तलको श्लोकहरू पढ्दै गणेशजीलाई कर्पूर आरती गर्ने –

जय गणेश जय गणेश जय गणेश देवा ॥ टेक ॥
माता जसकी पार्वती पिता हुन महादेवा ।
लड्डुको भोग लाग्दछ संत गर्छन सेवा ॥ जय....
एकदन्त दयावन्त चार भुजा धारी ।
टाउको भरि सिन्दूर पोत्ने मुसाको सवारी ॥ जय....
अन्धालाई आँखा दिने, कोढीलाई काया ।
बाँझीलाई पुत्र दिने, निर्धनलाई माया ॥ जय....
लड्डुको भोग लगाई, सन्त गर्छन सेवा ।
हार चढ्छ फल चढ्छ अरू चढ्छ मेवा ॥ जय....
दुःखीलाई सुख दिने, शम्भूका हौ छोरा ।
इच्छा पूरा गरिदिन्छन्, जो छन् मनका गोरा ॥ जय....

पुष्पाञ्जलि

तलका मन्त्रहरू पढ्दै गणेशजीको पुष्पाञ्जलि गर्ने –

विनायक गणेशान सर्वदेव नमस्कृत ।
पार्वती प्रिय विघ्नेश मम विघ्नान्निवारय ॥
यन्मयाचरितं देवं ब्रतमेतत्सुदुर्लभम् ।
त्वत्प्रसादाद्गणेश त्वं सफलं कुरु सर्वदा ॥
नमस्ते विघ्नसंहर्त्रे नमस्तेऽभीप्सितप्रद ।

नमस्ते देव देवेश नमस्ते गणनायक ॥
विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय
लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञ विभूषिताय
गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥
स दूर्बादलं कुंकुमं रक्तपुष्पं
तथा चन्दनं सुन्दरं रक्तवस्त्रम् ।
सदाधारकं ज्ञानमूर्ति ह्यखण्डं
प्रभुं सिद्धिदं तं गणेशं नमामि ॥
नाना सुगन्धपुष्पाणि
यथाकालोद्भगवानि च ।
पुष्पाञ्जलिं मया दत्तं ।
गृहाण परमेश्वर ॥

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानिको पानीले प्रदक्षिणा गर्ने –

विघ्नेश्वर विशालाक्ष सर्वाभीष्ट फलप्रदः ।
प्रदक्षिणां करोमि त्वां सर्वान् कामान् प्रयच्छ मे ॥

अथ मङ्गल चतुर्थी ब्रत उद्यापन विधि

यो ब्रत आरम्भ गर्दा आफूले सोचे अनुसार सके सम्म २१–एकाइस वर्ष वा २१ पटक ब्रत गरी पूर्ण भए पछि ब्रतको प्रतिष्ठा वा उद्यापन गर्नु पर्दछ । उद्यापन गर्दा मङ्गलबारकै चतुर्थी तिथिमा गर्नु पर्दछ । उद्यापनलाई चाहिने सामाग्रीहरू– पूजाविधिमा चाहिने सामाग्री सबै र होमको लागि अग्निस्थापना हवनविधिमा चाहिने सामाग्री बाहेक आफ्नो गच्छे अनुसार २१ जना ब्राह्मणपूजन, भोजन, सोपस्कर शैया र पुरोहितलाई दिने कपड़ा वा दम्पत्ति (ब्राह्मण–ब्राह्मणी) समेतलाई लगाउने कपडा ।

पूजा विधिमा उल्लेख भए बमोजिम दीप, कलश, गणेश रक्षाबन्धन पूजा समेत गरी यथा विधि गणेशजीको पूजा गर्ने, कथा श्रवण गर्ने, अर्घ प्रदान, निराजन,

आरती र पुष्पाञ्जलि पश्चात् अग्निस्थापना विधि अनुसार होम यज्ञ तयार गर्ने, अग्निस्थापनाको वनस्पति सम्म हवन गरे पछि घ्यू, चरु, पायस (खीर) ले "ॐ गणानान्त्वा.... देखि त्वमजासि गर्भधम्" सम्म यो मन्त्रले १०८ आहुति श्री गणेशजीलाई हवन दिने। त्यसपछि चतुस्वस्ति आदि देखि हवन गरी पूजा गर्ने। त्यसपछि पूर्णाहुति गर्ने। त्यसपछि शैयादान, आफ्नो शक्ति अनुसार २१ जना ब्राह्मण वा द्विजदम्पतिको पूजा गरी अघि श्री गणेशजीको पूजा गरेको प्रतिमा, थाली, कलश समेत आचार्य वा पुरोहितलाई दान दिने।

प्रतिमा दान गर्ने सङ्कल्प

हरिः ॐ तत्सत३ ॐ विष्णु३ अद्देह देश कालौ सङ्कीर्त्य अद्येह मम..... एतावत्काल पर्यन्त कृतस्य मङ्गल चतुर्थी ब्रतंस्य यथोक्त फलवाप्तये सुवर्ण निर्मित गणेश प्रतिमा बन्हिदैवत अमुक गोत्राय अमुक प्रवराय अमुक शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे दान प्रतिष्ठा पनि गर्ने।

द्रष्टव्य

पूर्ण पात्रो गर्ने, आरती पुष्पाञ्जलि गर्ने, बलि गर्ने, यज्ञान्त गोदान गर्ने, भूयसी दक्षिणा, सिधा गर्ने, भेटी चढाउने, क्षमा प्रार्थना गर्ने, कर्म समर्पण गर्ने, यज्ञ विसर्जन गर्ने, ब्राह्मणले यजमानलाई अभिषेक गरिदिने, ब्राह्मणका हातबाट यजमानले तिलकपाती लगाई आशीर्वाद माग्ने, सबैलाई प्रसाद वितरण गरी आफूले पनि प्रसाद ग्रहण गर्ने। सके २१ जना न सके जति सकिन्छ त्यति जना ब्राह्मणलाई भोजन गराउने। भगवान गणेशजीलाई सधैंभरी आफ्नो हृदयमा राखी वहाँको शरणमा जीवन व्यतित गर्ने अठोट गर्नु। यी माथि उल्लेख भएका कार्यक्रमको विधि यसै किताबको अन्तिममा उल्लेख गरिएको छ।

संकष्टनाशन गणेश स्तोत्र

नारद उवाच

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं विनायकम्।
भक्त्या यः संस्मरेन्नित्यमायुः कामार्थ सिद्धये ॥१॥
प्रथमं वक्रतुण्डं च एकदन्तं द्वितीयकम्।
तृतीयं कृष्णपिङ्गाक्षं गजवक्त्रं चतुर्थकम् ॥२॥

लम्बोदरं पञ्चमञ्च षष्ठं विकटमेचव।
सप्तमं विघ्नराजञ्च धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥३॥
नवमं भालचन्द्रं च दशमन्तु विनायकम्।
एकादशं गणपतिं द्वादशन्तु गजाननम् ॥४॥
द्वादशै तानि नामानि त्रिसन्ध्यं यः पठेन्नरः।
न च विघ्नभयं तस्य सर्वसिद्धि करं प्रभो ॥५॥
विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम्।
पुत्रार्थी लभते पुत्रान्मोक्षार्थी लभते गतिम् ॥६॥
जपेद् गणपतिस्तोत्रं भक्तियुक्तेन चेतसा।
सम्वत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥७॥
अष्टाभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च लिखित्वा यः समर्पयेत्।
तस्य विद्या भवेत्सर्वा गणेशस्य प्रसादतः ॥८॥
॥इति संकष्टनाशन गणपति स्तोत्रं समाप्तम् ॥

श्री गणेशजीलाई नमस्कार गरी नारदले भन्नुभयो– चिरायु हुन् र इच्छासिद्धि तथा धनप्राप्तिका निमित्त पार्वती पुत्र गणेशलाई ढोगेर भक्तिपूर्वक सधैं उनलाई सम्भनुहोस् ॥१॥

गणेशको पहिलो नाम वक्रतुण्ड (वाङ्गो मुख हुने), दोश्रो नाम एकदन्त - एकदाँते), तेश्रो नाम कृष्ण पिङ्गाक्ष (कालो रकहिलो आँखा हुने) चौथो नाम गजवक्त्र (हात्तीमुखे) ॥२॥

पाँचौं नाम लम्बोदर (लामो पेट हुने), छैटौं नाम विकट (सङ्कटबाट पार गराउने) सातौं विघ्नराज (विघ्न विनाशका राजा) आठौं धुम्र वर्ण (ध्वाँसे रङ्गका) ॥३॥

नवौं नाम भालचन्द्र (निधारमा चन्द्रमा भएका) दशौं नाम विनायक (ठूलो नेता) एघारौं नाम गणपति (गणका मालिक) बाह्रौं नाम गजानन (हात्तीमुखे) ॥४४।

जुन मानिसलेयी १२ बाह्र नामलाई तीनै सन्ध्यामा पाठ गर्दछ भने त्यसलाई विघ्नवाधा पर्दैन सर्वसिद्धि प्राप्त हुन्छ ॥५॥

विद्या चाहनेले विद्या, धन चाहनेले धन, पुत्र चाहनेले पुत्र, मोक्ष चाहनेले मोक्ष पाउँदछ ॥६॥

भक्तियुक्त चित्त बनाएर गणपतिको स्तोत्र पाठ गरेमा एक वर्ष मै सिद्धि प्राप्त हुन्छ यसमा सन्देह छैन ॥७॥

यो गणपति स्तोत्र आफूले लेखेर आठ ब्राह्मणलाई समर्पण गरेमा गणेश प्रसन्न भई त्यसले सबै विद्या पाउँछ ॥८॥

विघ्ननाश गणेश स्तोत्र

परं धाम परं ब्रह्मं परेशं परमीश्वरम् ।
विघ्न विघ्नकरं शान्तं पुष्टं कान्तमनन्तकम् ।
सुरा सुरेन्द्रैः सिध्दैन्द्रैः स्तुतं स्तोमि परात्परम् ॥
सुपद्मदिनेशं च गणेशं मङ्गलायनम् ॥
इदं स्तोत्रं महापुण्यं विघ्नशोकहरं परम् ।
यः पठेत् प्रातः रुत्थाय सर्वविघ्नात् प्रमुच्यते ॥

जुन परमधाम, परमब्रह्म, परेशं, परमेश्वर, विघ्ननाशक, शान्त प्राप्त मनोहर र अनन्त हुनुहुन्छ; त्यस्तै ठूला ठूला सुर–असुर र सिद्धहरूले स्तुति गरिने परदेखि पनि पर भएका भगवान गणेशजीलाई म स्तुति गर्दछु । यो उत्तम स्तोत्र महान पुण्यमय विघ्न र शोकलाई हर्ने छ । जसले विहान यो स्तोत्र पाठ गर्दछ त्यसको सम्पूर्ण विघ्न नाश हुन्छ ।

सन्तान प्राप्ति गणेश स्तोत्र

नमोऽस्तु गणनाथाय ऋद्धिसिद्धियुताय च ।
सर्वप्रदाय देवाय पुत्रवृद्धिप्रदाय च ।
गुरुदराय गुरवे गोप्त्रे गुह्यसिताय ते ।
गोप्याय गोपिताशेष भुवनाय चिदात्मने ॥
विश्वमूलाय भव्याय विश्वसृष्टिकराय ते ।
नमो नमस्ते सत्याय सत्यपूर्णाय शुण्डिने ॥
एकदन्ताय शुद्धाय सुमुखाय नमो नमः ।
प्रपन्नजनपालाय प्रणतार्ति विनाशिने ॥

शरणं भव देवेश सन्ततिं सुदृढां कुरु।
भविष्यन्ति च ये पुत्रा मत्कुले गणनायक ॥
ते सर्वे तव पूजार्थे निरताः स्युर्वरो मतः।
पुत्र प्रदमिंद स्तोत्रं सर्वसिद्धि प्रदायकम् ॥

ऋद्धि सिद्धि सहितं पुत्र प्राप्ति र सबै चिताएकोकुरा दिने देवा श्री गणेशजीलाई नमस्कार छ, जस्को ठूलो पेट (लम्बोदर) गुरु (ज्ञान दाता) गोप्ता (रक्षक) गुह्यं (गुढस्वरूप) तथा सबैतिरबाट राम्रो हुने हुन्छ। जसको स्वरूप र तत्त्व गुप्त छ र सम्पूर्ण भुवनहरूका रक्षक ती चिरआत्मा गणपतिलाई नमस्कार छ। जुन विश्वका मुख्य कारण, कल्याण स्वरूप, संसारका सृष्टि कारक, सत्य स्वरूप र सूँढ भएका त्यस्ता गणेशजीलाई बारम्बार नमस्कार छ। जसका एक दाँत र शुद्ध सुन्दर मुहार छ, जुन शरणागत, भक्तजनहरूका रक्षक र जनताहरूको पीडालाई नष्ट गर्नु हुन्छ। ती शुद्ध स्वरूप गणपतिलाई बारम्बार नमस्कार छ। हे देवेश्वर ? हजूर मेरो लागि शरण दाता हुनुहुन्छ। मेरा सन्तानलाई परम्परा अनुसार सुधार गर्नुहोस् । हे गणनायक ! मेरा परिवारमा जुन छोरा हुनेछन्। ती सबै हजुरको पूजा गर्ने भक्त हुन । यो वर म पाऊँ। यो स्तोत्र नित्य पाठ गरेमा पुत्र प्राप्त हुन्छ; सन्तानको रक्षा हुन्छ। यो पुत्रदायक स्तोत्र नित्य पाठ गर्नाले सम्पूर्ण सिद्धिहरू प्राप्त हुन्छन्।

लक्ष्मी प्राप्ति गणेश स्तोत्र

ॐ नमो विघ्नराजाय सर्वसौख्य प्रदायिने।
दुष्टारिष्ट विनाशाय पराय परमात्मने ॥
लम्बोदरं महावीर्यं नागयज्ञोप शोभितम्।
अर्धचन्द्रधरं देवं विघ्नव्यूह विनाशनम् ॥
ॐ ह्राँ ह्रां ह्रूँ ह्रैँ ह्रौँ ह्रः हेरम्बाय नमो नमः
सर्वसिद्धिप्रदोऽसि त्वं ऋद्धि सिद्धि प्रदोभव ॥
चिन्तितार्थ प्रदस्त्वं हि सततं मोदकप्रियः।
सिन्दूरारुणवस्त्रश्च पूजितो वरदायकः ॥
इदं गणपतिस्तोत्रं यः पठेद् भक्तिमान् नरः।
तस्य देहं च गेहं च स्वयं लक्ष्मीर्न मुञ्चति ॥

सम्पूर्ण सुख प्रदान गर्ने सच्चिदानन्द स्वरूप विघ्नराज गणेशजीलाई नमस्कार छ। जुन दुष्ट अरिष्ट ग्रहहरूको दोपलाई नाश गर्ने परमात्मा हुनुहुन्छ, ती गणपतिलाई नमस्कार छ। जुन महापराक्रमी, लम्बोदर, सर्पमय, यज्ञो पवितबाट शोभायमान अर्धचन्द्रमा धारण गरेका विघ्नव्यूहलाई नाश गर्ने भएका यस्ता गणपति भगवानलाई म बन्दना गर्दछु। "ॐ ह्राँ ह्रां ह्रूं हैँ ह्रौँ ह्रः हेरम्बलाई नमस्कार गर्दछु। हे भगवान् ! हजुर सम्पूर्ण सिद्धिहरूका दाता हुनुहुन्छ। हजुर हाम्रा लागि ऋद्धिसिद्धि दायक हुनुहुन्छ। हजुर सधैँ नै मोदक प्रिय हुनुहुन्छ। हजुर मनले चिताएको कुरा बुझी सो पूरा गरी दिनुहुन्छ। हजुर सिन्दुर र रातो वस्त्र युक्त हुनुहुन्छ। खुसी भएर सधैँ वर दिनु हुन्छ। जुन मानिस भक्तिभावबाट युक्त भएर र यस गणपति स्तोत्रको नित्य पाठ गर्दछ भने लक्ष्मी उसको शरीर र घरमा सधैँ विराजमान हुनुहुन्छ अर्थात् लक्ष्मीले उहाँलाई कहिले पनि छोड्दिनन्॥

श्री गणेश गायत्री मन्त्र

ॐ महाकर्णाय विदमेह वक्रतुण्डाय धीमहि
तन्नो दन्ति प्रचोदयात्॥
(प्रचलित पाठहरूमा 'महाकार्णाय' को सट्टा'
'एकदन्ताय' पनि पाइन्छ॥

गणेशजीको कीर्तन

गाइए गणपति जग बन्धन।
शंकर सुवन भवानी – नन्दन॥ गाइए......
सिद्धि सदन गजबदन विनायक।
कृपा सिन्धु, सुन्दर सब लायक॥ गाइए......
मोदक प्रिय मुद मंगलदाता।
विद्या वारिधि, बल-बुद्धि विधाता॥ गाइए......
मांगत तुलसदिास कर जोरे।
बसहि राम-सिय मानस मोरे॥ गाइए......

ॐ जय जगदीश आरती (नेपाली)

ॐ जय जगदीश हरे, प्रभु जय जगदीश हरे ।
प्रभुका चरण उपासक, कति कति पार तरे ॥ ॐ जय.....
मनको थाल मनोहर, प्रेम रूप वाति ॥ प्रभु.......
भाव कपुर मङ्गल, आरती सब भाँति ॥ ॐ जय.....
नित्य निरञ्जन निर्मल, कारण अविनासी । प्रभु.....
शरणागत प्रतिपालक, चिन्मय सुखराशी । ॐ जय.....
सृष्टि स्थिति लय कर्ता, त्रिभुवनका स्वामी । प्रभु.....
भक्ति सुधा वर्षाउ, शरण पर्‍यौं हामी ॥ ॐ जय.....
आसुर भाव निवारक, तारक सुख दाता ॥ प्रभु......
गुण अनुरूप तिमी हौ, हरिहर औ धाता ॥ ॐ जय.....
युग युग पावन गर्छौ, अगणित रूप धरी । प्रभु.....
लीलामय रस विग्रह, करुणा मूर्ति हरि ॥ ॐ जय.....
समता शान्ति प्रदायक, सज्जन हितकारी । प्रभु ......
चरण शरण अव पाउँ, प्रभु भवभय हारी ॥ ॐ जय.....
संयम सुर सरिताको, अविरल धार बहोस । प्रभु.....
जति जति जन्म भए पनि, प्रभुमा प्रेम रहोस् ॥ ॐ जय.....
प्रेम सहित शुभ आरती, जसले नित्य गर्‍यो ॥ प्रभु.....
दिन दिन निर्मल बन्दै, त्यो भवसिन्धु तर्‍यो ॥ ॐ जय.....

इति समाप्तम

ॐ जय जगदीश हरे आरत (हिन्दी)

ॐ जय जगदीश हरे, स्वामी जय जगदीश हरे ।
भक्तजनों के संकट, क्षणमें दूर करे ॥ ॐ जय.....
जो ध्यावै फल पावै, दुःखविनसे मनका ॥ स्वामी.....
सुख-सम्पति घर आवे, कष्ट मिटै तन का ॥ ॐ जय.....
मात-पिता तुम मेरे, शरण गहूँ मैं किसकी । स्वामी.....
तुम बिन और न दूजा, आस करुँ जिसकी ॥ ॐ जय.....
तुम पूरन परमात्मा, तुम अन्तर्यामि ॥ स्वामी.......

पारब्रह्म परमेश्वर, तुम सबके स्वामी ॥ ॐ जय.....
तुम करुण के सागर, तुम पालनकर्ता। स्वामी.....
मैं मुरख खल कामी, कृपा करो भर्ता ॥ ॐ जय.....
तुम हो एक अगोचर, सबके प्राणपति ॥ स्वामी.....
किस विधि मिलूँ दयामय ! तुमको मैं कुमति ॥ ॐ जय.....
दीनबन्धु दुःखहर्ता, तुम रक्षक मेरे। स्वामी.....
अपने हाथ बढाओ, द्वार पडा तेरे। ॐ जय.....
विषय विकार मिटाओ, सन्तनको सेवा। स्वामी.....
श्रद्धा भक्ति बढाओ, पाप हरो देवा ॥ ॐ जय.....
तन मन धन सब तेरा स्वामी सब कुछ है तेरा। स्वामी .....
तेरा तुझको अर्पण, क्या लागे मेरा। ॐ जय.....
श्री जगदीशजी की आरती, जो कोई नर गावे। स्वामी ......
कहत शिवानन्द स्वामी, सुख सम्पति पवे। ॐ जय.....

॥ इति समाप्तम् ॥

शिवजीको आरती

ॐ जय शिव शङ्कर भोला, प्रभु जय शिव शङ्कर भोला।
जय जय करुणासागर–२, पशुपति जगदीश, ॐ हर हर हर महादेव ॥१॥
गिरि कैलाश–निवास छ, गण छन् सहचारी,शिव गण छन् सहचारी।
मुण्डमाला छ गलामा–२, रूप छ भयहारी,ॐ हर हर हर महादेव ॥२॥
डमरु–त्रिशुल सुशोभित, प्रभुका दुई करमा, शिव प्रभुका दुई करमा।
भूषणनाग विराजित–२, बाघाम्बर तनमा, ॐ हर हर हर महादेव ॥३॥
तीन नयनमा थरिथरि,ज्योति छ दिब्य सदा, शिव ज्योति छ दिव्य सदा।
वाहन वृषभ मनोहर–२, सँगमा छन् गिरिजा, ॐ हर हर हर महादेव ॥४॥
भष्म–विलेपन–सुन्दर शिरमा चन्द्रकला, शिव शिरमा चन्द्रकला।
कलकल बग्छिन् हर्दम–२, गङ्गा पुण्य–जला, ॐ हर हर हर महादेव ॥५॥
ब्रह्मा–विष्णु–महेश्वर, प्रभुका रूप सबै, शिव प्रभुका रूप सबै।
सृष्टि स्थिति लय सब हुन्–२, शिवलीला प्रभुकै, ॐ हर हर हर महादेव ॥६॥

वेद पुराण थकित छन् प्रभुको वर्णनमा, शिव प्रभुको वर्णनमा।
कण कण व्यापक प्रभुको-२, महिमा त्रिभुवनमा, ॐ हर हर हर महादेव ॥७॥
सुर-नर-मुनि सब प्रभुकै निशिदिन ध्यान गरी, शिव निशिदिन ध्यान गरी।
परमानन्द-मगन भै-२, जान्छन् पार तरी, ॐ हर हर हरमहादेव ॥८॥
सच्चिदानन्द-परातपर सज्जन हितकारी, शिव सज्जन हितकारी।
जय जय साम्बसदा शिव-२, जय जय त्रिपुरारी, ॐ हर हर हर महादेव ॥९॥
ॐ हर हर हर महादेव ॥
ॐ कर्पूरगौरं करुणावतारं, संसारसारं भुजगेन्द्र हारम्।
सदा वसन्तं हृदयारविन्दे, भवं भवानी सहितं नमानि।
आरार्तिक्यं समर्पयामि श्री साम्बसदा शिवाय नमः ॥
हातमा जल लिएर जलले प्रदक्षिणा गर्नु।

अथ मन्त्र पुष्पाञ्जलिम्

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्यांबरं
नानारत्न विभूषितं मृगमदा मोदाङ्कितं चन्दनम्।
जाती चम्पक बिल्वपत्ररचितं पुष्पं च धूपं तथा
दीपं देव दयानिधे पशुपते हृत्कल्पितं गृह्यताम् ॥१॥
सौवर्णे नवरत्न खण्ड रचिते पात्रे घृतं पायसं
भक्ष्यं पञ्चविधं पयोदधियुतं रम्भाफलं पानकम् ॥
शाकानामयुतं जलं रुचिकरं कपूर्रखण्डोज्ज्वलं
ताम्बूलं मनसा मया विरचितं भक्त्या प्रभो स्वीकुरु ॥२॥
छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलं
वीणाभेरि मृदङ्गका हलकला गीतं च नृत्यं तथा।
साष्टाङ्ग प्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा ह्येतत्समस्तं मया
सङ्कल्पेन समर्पितं तव विभो पूजां गृहाण प्रभो ॥३॥
आत्मा त्वं गिरिजा मतिः सहचराः प्राणाः शरीरं गृहं
पूजा ते विषयोप भोरचना निद्रा समाधिस्थितिः।

सञ्चारः पदयोः प्रदक्षिण विधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरो
यद्यत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शम्भो तवाराधनम् ॥४॥
इत्येवं हरपूजने प्रतिदिनं यो वा त्रिसन्ध्यं पठेत्
सेवा श्लोक चतुष्टयं प्रतिदिनं पूजा हरेर्मानसी ।
सोऽयं सौख्यमवाप्नुयाद्युतिधरं साक्षद्धरेर्दर्शनं
व्यासस्तेन महावसानसमये कैलासलोकं गतः ॥५॥
करचरण कृतं वाक्कायजं कर्मजं वा
श्रवणनयनजं वा मानसं वाऽपराधम् ।
विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शम्भो ।
हरिः ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्म्माणि प्रथमान्यासन् ।
तेहनाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्व्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥

॥ इति समाप्तम् ॥

श्री अम्बाजीकी आरती

ॐ जय अम्बे गौरी मैया जय श्यामा गौरी ।
तुमको निशिदिन ध्यावत हरि ब्रह्मा शिवरी ॥१॥ ॐ जय अम्बे...
मांग सिन्दुर विराजत टीको मृगमदको ।
उज्ज्वलसे दोउ नैना, चन्द्रवदन नीको ॥२॥ ॐ जय अम्बे...
कनक समान कलेवर रक्ताम्बर राजै ।
रक्तपुष्प गल माला कण्ठनपर साजै ॥३॥ ॐ जय अम्बे...
केहरि वाहन राजत, खड्ग खपर धारी ।
सुरनरमुनिजन सेवत तिनके दुःखहारी ॥४॥ ॐ जय अम्बे...
कानन कुण्डल शोभित,नासाग्रै मोती ।
कोटिक चन्द्रदिवाकर सम राजत ज्योती ॥५॥ ॐ जय अम्बे....
शुम्भ निशुम्भ विदारे, महिषासुर घाती ।
धूम्रविलोचन नैना निशिदिन मदमाती ॥६॥ ॐ जय अम्बे...
चण्ड मुण्ड संहारे, शोणित बीज हरे ।

मधु कैटभ दोउ मारे, सुर भयहीन करे ॥७॥ ॐ जय अम्बे...
ब्रह्माणी, रुद्राणी, तुम कमला रानी।
आगम निगम बखानी, तुम शिवपट रानी ॥८॥ ॐ जय अम्बे...
चौसठ योगिनी गावत, नृत्य करत भैरुँ॥
बाजत ताल मृदंगा औ बाजत डमरु ॥९॥ ॐ जय अम्बे...
तुम ही जगकी माता, तुम ही हो भरता।
भक्तनकी दुःखहरता सुखसम्पति करता ॥१०॥ ॐ जय अम्बे...
भुजा चारु अति शोभित, वर मुद्रा धारी।
मनवाञ्छित फल पावत सेवत नरनारी ॥११॥ ॐ जय अम्बे...
कञ्चन थाल विराजत अगर कपुरबाती।
श्री मालकेतुमें राजत कोटिरतन ज्योती ॥१२॥ ॐ जय अम्बे...
श्री अम्बेजीकी आरती जो कोई नर गावै।
कहत शिवानन्द स्वामी, सुखसम्पत्ति पावै ॥१३॥ ॐ जय अम्बे...

देव्यपराध-क्षमापन-स्तोत्रम्

न मन्त्रं नो यन्त्रं तदपि च न जाने स्तुतिमहों
न चा ह्वानं ध्यानं तदपि च न जाने स्तुति-कथाः।
नजाने मुद्रास्ते तदपि न च जाने विलपनं।
परं जाने मातस्त्वदनुशरणं क्लेशहरणम् ॥१॥
विधेरज्ञानेन द्रविण - विरहेणा-ऽलसतया
विधेयाऽशक्यत्वात् तव चरणयोर्या च्युतिरभूत्।
तदेतत् क्षन्तव्यं जननि सकलोद्धारिणि शिवे
कुपुत्रोजायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥२॥
पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहवः सन्ति सरलाः।
परं तेषां मध्ये विरलतरलोऽहं तव सुतः।
मदीयोऽयं त्यागः समुचितमिदं नो तव शिवे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमात न भवति ॥३॥
जगन्मातर्मातस्तव चरणसेवा न रचिता

न वा दत्तं देवि! द्रविणमपि भुयस्तव मया।
तथाऽपि त्वं स्नेहं मयि निरुपमं यत्प्रकुरुषे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥४॥
परित्यक्ता देवा विविध-विधि-सेवाकु लतया
मया पञ्चाशीतेरधिकमपनिते तु वयसि।
इदानीं चेन्मातस्तव यदि कृपा नाऽपि भविता
निरालम्बो लम्बोदर-जननि कं यामि शरणम् ॥५॥
श्वपाको जल्पाको भवति मधुपाकोपमगिरा
निरातङ्को रङ्को विहरति चिरं कोटि कनकैः।
तवापर्णे कर्णे विशति मनुवर्णे फलमिदं
जनःको जानीते जनिनि जपनीयं जपविधौ ॥६॥
चिताभस्मालेपो गरलमशनं दिक्पटधरो
जटाधारी कण्ठे भुजगपतिहारी पशुपतिः।
कपाली-भूतेशो भजति जगदीशैकपदवीं
भवानी त्वत्पणि-ग्रहण-परिपाटी-फलमिदन् ॥७॥
न मोक्षस्यऽऽकांक्षा भव-विभव-वाञ्छाऽपि च न मे
न विज्ञानापेक्षाश रशिमुखि सुखेच्छाऽपि न पुनः।
अतस्त्वां संयाचे जननि जननं यातु मम वै
मृडानी रुद्राणी शिव शिव भवानीति जपतः ॥८॥
नाऽऽराधिताऽसि विधिना विविधोपचारैः।
किं रुक्ष-चिन्तन-पेरैर्न कृतं वचोभिः।
श्यामे त्वमेव यदि किञ्चन मय्यनाथे
धत्से कृपामुचितमम्ब ! परं तवैव ॥९॥
आपत्सु मग्नः स्मरणं त्वदीयं करोमि दुर्गे करणार्णवेशि।
नैतच्छठत्वं मम भावयेथाः क्षुधा-तृषार्ता जननीं स्मरन्ति ॥१०॥
जगदम्ब! विचित्रमत्र किं परिपूर्णा करुणाऽस्ति चेन्मयि।
अपराध-परम्परावृतं न हि माता समुपेक्षते सुतम् ॥११॥
मत्समः पातकी नास्ति पापघ्नी त्वत्समा न हि।

एवं ज्ञात्वा महादेवि ! यथायोग्यं तथा कुरु ॥१२॥
॥इति देव्यापराध–क्षमापन–स्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

भौम ग्रहको उत्पत्ति र वर्णन

शिव पुराणको रुद्रसंहिता (पार्वतीखण्ड) दशौं अध्यायमा पनि भौमको उत्पत्ति र ग्रहत्त्व प्राप्ति वर्णन गरिएको हुँदा सोहि वर्णन शिवमहापुराणबाट उधृतगरि संक्षेपमा यहाँ वर्णन लेखिएको छ।

आफ्ना पिता दक्ष प्रजापतिले आफ्ना पति श्री शिवजीको निन्दा गरेकोले सो कुरा सतिदेवीले सहन नसकि पद्मासन गरी आफ्ना शरीरबाट अग्नि उत्पत्ति गरी शरीर जलाई प्राण त्याग गरेकी हुँदा सतिदेवीको वियोगमा शिवजी चारैतिर भ्रमण गरी कैलाश पर्वत पुगि आफ्नी प्यारी सतिदेवीको स्मरण गर्न लाग्नुभयो र लौकिक अवस्था देखाएर देवी सतिको शोक गर्दै उहाँका प्रेमवर्धक गुणहरू पनि आफ्ना गणहरूलाई बताउन लाग्नुभयो । त्यसपछि गृहस्थाश्रमको सुखद जीवन चर्चालाई छाडेर उहाँ दिगम्बर बन्नुभयो । भक्तहरूको कल्याण गर्ने भगवान् शङ्करले सतिका विरहले दुःखित भएर घुम्दा पनि कहीं दर्शन पाउनु भएन र फेरी आफ्नै स्थानमा फर्कनु भयो । त्यसपछि आफ्नो मनलाई नियन्त्रित गरी उहाँले आफ्नो दुःख नाशका लागि समाधि गर्नुभयो र आफ्नो अविनाशी स्वरूपको साक्षात्कार गर्नु भयो । यस प्रकार तीनै गुण (सत्त्व, रज, तम) नष्ट भएका, विकाररहित, मायाधिपति, स्वयं प्रभु परब्रह्म भगवान् शङ्कर धेरै काल सम्म ठूटो जस्तो भएररहनु भयो अर्थात् समाधिस्थ हुनु भयो । यसरी धेरै वर्ष वितेपछि समाधि त्यागिदिनु भयो । त्यसबेला प्रभुका निधारबाट परिश्रम जन्य एक थोपा पसिना भूमि अर्थात पृथ्वीमा खस्यो, त्यो पसिनाको थोपा तत्कालै शिशुको रूपमा परिणत भयो । यसरी उत्पन्न ती बालकका चार हात थिए, रातो वर्ण सुन्दर आकृति थियो । कान्ति पनि अलौकिक थियो । ऐश्वर्यशाली, तेजस्वी र शत्रुले पनि दवाउन नसकने थिए । आफ्नो आचरणमा संलग्न परमेश्वर शङ्करका अगाडि ती बालक पनि अरू साधारण बालक झैँ रुन लागे ।त्यस अवसरमा सब्दुद्धिद्वारा विचारगरी सौन्दर्य भयी स्त्रीको शरीर धारण गरी पृथ्वीले ती बालकलाई उठाई आफ्ना काखमा राखि दूध पिलाइन् । माता पृथ्वीले बालकको मुखमा चुम्बन गरी खेलाउन लागिन् । पृथ्वीको त्यो चरित्र देखेर पृथ्वी हुन भन्ने ठानी सृष्टिकर्ता शम्भुले हाँसेर पृथ्वीलाई भन्नुभयो – तिमी धन्य छौ, मेरा पसिनाबाट तिमीमा उत्पन्न महाँप्रभाव शाली एवं उत्तम यो मेरो छोरालाई स्नेहपूर्वक पालन पोषण गर । यद्यपि यो मेरो जलविन्दुबाट उत्पन्न भएको हो ता पनि तिम्रो

प्रियकारी हुनेछ र सदा आध्यात्मिक, आधिभौतिक तथा आधिदैविक यी तीन तापले रहित भएर तिम्रा नामले प्रसिद्ध समेत रहने छ। यो तिम्रो बालक भूमिदाता तथा गुणि पनि हुनेछ। मलाई पनि सुख दिनेछ। यसैले तिमी यसलाई स्वीकार। यस पछि लगत्तै पुत्रसहित पृथ्वी आफ्नो धामतिर प्रस्थान गरिएन्। ती बालकको नाम भूमिपुत्र भएको हुँदा "भौम" भयो। ती बालकले चाँडै नै युवक भई काशी गएर धेरै समयसम्म शङ्कर भगवानको सेवा गरे र भगवान विश्वेश्वरका कृपाले भूमिका छोरा भौमले मङ्गलग्रह भन्ने ग्रहत्त्वपद प्राप्त गरी शुक्रलोकभन्दा पनि परउत्तम दिव्यलोक प्राप्त गरि रहे॥ इति समाप्तम्॥

श्रीमहालक्ष्मी पूजा विधि

कार्तिक कृष्ण अमावश्याका दिन श्रीमहालक्ष्मी तथा गणेशजीको नयाँ मूर्ति वा प्रतिमालाई अग्न्युत्तारण र प्राण प्रतिष्ठा गरी विशेष प्रकारले पूजा गरिन्छ। यसै प्रकारले रामनवमी वा अन्य कुनै तिथिहरूमा पनि नयाँ खाता सञ्चालन गर्नका लागि गणेश, लक्ष्मी, भगवान रामचन्द्रको पनि पूजा गरिन्छ। पूजा गर्नका लागि कुनै चौकी वा कपडा वा काँशको वा ताँवाको थालीमा अष्टदल वा कमलको फूल बनाई शुद्ध आसनमा गणेशजीलाई स्थापना गरी गणेशजीको दाहिने भागमा माता महालक्ष्मीलाई स्थापित गर्नु पर्छ। घर वा मन्दिरलाई पवित्र बनाएर स्वयं पनि पवित्र भएर श्रद्धा भक्तिपूर्वक यथा समयमा पूजा गर्नु पर्छ।

मूर्तिमयी श्रीमहालक्ष्मीजीका छेउमा नै कुनै पवित्र पात्रमा केशरयुक्त चन्दनले थालीमा अष्टदल वा कमलको फूल बनाएर त्यसमाथि लक्ष्मी स्वरूप द्रव्य (रुपैयाँ) पनि राखेरएकै साथ लक्ष्मी र रुपैयाँको पूजा गर्नु पर्छ। पूजा गर्ने सामाग्री यथा स्थानमा राख्नु, आफू पूर्वाभि मुख वा उत्तराभि मुख भएर पञ्चगव्य प्रासन गरी शुद्ध भएर आफ्नो आसनमा बसि आचमन गर्ने र पवित्र धारण गरी तिलानीको पानीले आफू र पूजा सामाग्रीमा षेचन गर्नु॥

द्रष्टव्य

पञ्चगव्य निर्माण, आशन शुद्धि, स्वस्तिवाचन (मङ्गलाचरणम्), कर्मपात्र – तिलानी), निर्माण, अर्घस्थापना, यज्ञस्थलमा सर्स्यु छर्ने, प्रायश्चित गोदान गर्ने, दीयो,कलश, गणेश, रक्षाबन्धन पूजा र ब्राह्मण वरण गर्ने विधि यसै किताबको सुरुमा नै उल्लेख गरिएको छ सोहि विधि अनुसार वचन मिलाई गर्नु र गराउनु होला ।

पञ्चगव्य निर्माण पेज नं. ७ देखि रक्षा बन्धन पेज नं. २२ सम्म यसै किताबको सुरुमा छ। पञ्चगव्य प्राशन गरेर आसन शुद्धि गर्ने आचमन प्राणायाम गरी स्वस्तिवाचन (मङ्गलाचरण) गर्ने। त्यसपछि तिलानी बनाएर आफू र पूजा सामग्रीमा पेचन गरी पवित्र धारण गर्नु। यज्ञस्थलमा सर्स्युं छरी अर्घस्थापना गर्ने र त्यो अर्घमाथि प्रतिज्ञा सङ्कल्प गर्ने। त्यसपछि प्रायश्चित गौदान गर्ने र दीयो, कलश, गणेश र रक्षाबन्धनको पूजा गरी ब्राह्मण वरण गर्ने त्यस पछि मात्र महालक्ष्मी पूजा सुरु गर्नु पर्छ।

श्रीमहालक्ष्मी पूजनम

सङ्कल्पम्

अब हातमा तिल जौ कुश लिएर सङ्कल्प पढ्ने

हरिः ॐ तत्सत्–३, ॐ विष्णु–३, अद्येह पूर्व सङ्कल्प
सिद्धिरस्तु षष्ठिसम्बत् मध्ये (अमुक) नाम सम्वत्सरे
श्री सूर्य (अमुक) अयने मासोत्तमे (अमुक) मासे (आमुक) पक्षे
(अमुक) तिथौ (अमुक) वासरे (अमुक) गोत्रोत्पन्नः
(अमुक) नाम शर्मा। (वर्मा/गुप्तो) ऽहं श्रुति स्मृति
पुराणोक्त फल प्राप्ति कामनया ज्ञाताऽज्ञात
कायिक वाचिक मानसिक सकल पाप निवृत्ति
पूर्वकं स्थिरलक्ष्मी प्राप्तये श्रीमहालक्ष्मी प्रीत्यर्थं
आदौ दीप कलश गणेश पूजन पूर्वक
श्रीमहालक्ष्मी पूजनं, देहली विनायक पूजनं,
महाकाली (दावात=मसिको पात्र) पूजनं, लेखनी पूजनं,
सरस्वती (पञ्चिका,बहि, खाता) पूजनं, कुवेर पूजनं,
तुला तथा माना पूजनं, दीपमालिका (दीपक)
पूजनञ्चाहं करिष्ये। तदङ्गत्वेन गणपत्यादि
पूजनञ्चाहं करिष्ये।

अग्न्युत्तारण विधि

दिनमा वा पटकमा मूर्ति वा प्रतिमालाई

१. पहिला दिन वा पहिला पटक धानमा डुबाउने वा धानले छोपने ।
२. दोश्रो दिन वा दोश्रो पटक दूधमा डुबाउने वा दुधले स्नान गराउने ।
३. तेश्रो दिन वा तेश्रो पटक दहीमा डुबाउने वा दहीले स्नान गराउने ।
४. चौथो दिन वा चौथो पटक घिउमा डुबाउने वा घिउले स्नान गराउने ।
५. पाँचौं दिन वा पाँचौं पटक महमा डुबाउने वा महले स्नान गराउने ।
६. छैटौं दिन वा छैटौं पटक गङ्गाजलमा डुबाउने वा गङ्गाजलले स्नान गराउने ।
७. अन्तिम सातौं दिन वा सातौं पटकमा नयाँ निर्माण गरिएका र पहिले अग्न्युत्तारण नगरेका शालग्राम र शिवको वाणलिङ्ग तथा पहिलो अग्न्युत्तारण गरेका वाहेक सबै मूर्ति वा प्रतिमालाई ताँवाको थालीमा फूल राखि सो फूलमाथि भगवानलाई वा भगवतीलाई स्थापना गरी दुग्ध मिश्रित जलले जलधारा गरी अभिषेक गर्दै तलका मन्त्रहरू पढि अग्न्युत्तारण गर्नु पर्छ ।

मन्त्राः

ॐ समुद्रस्य त्वा वकयाग्ने परिव्यया मसि ।
पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव ॥
नमस्ते हरषे शोचिषे नमस्तेऽअस्त्वर्चिषे ।
अन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः ॥
पावकोऽअस्मभ्यꣳ शिवोभव ।
प्राणदाऽ अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदा ।
अन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः ।
पावकोऽअसम्मभ्यꣳ शिवोभव ॥

कुश र फूल हातमा लिएर श्रीमहालक्ष्मीको नयाँ बनाइएको मूर्ति वा प्रतिमालाई छोएर तललेखिएको विनियोग गरी बीजमन्त्रहरू ३- पटक पढी प्राण प्रतिष्ठा गरी आवाहन र पूजनादि कार्य गर्नु पर्छ ।

प्राण प्रतिष्ठा

विनियोग

ॐ अस्य श्री प्राण प्रतिष्ठा मन्त्रस्य ब्रह्मां, विष्णु रुद्रा
ऋषयः ऋग्यजुः सामाथर्वाणि छन्दांसि पराशक्ति देवता
आं बीजम्, ह्रीं शक्तिः क्रौं कीलकम् अस्याः नूतन
निर्मित लक्ष्म्याः मूर्तौ प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः ॥
ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं षं सं हं स अस्याः नूतन
निर्मित लक्ष्म्याः मूर्ता प्राणाः इह प्राणाः तिष्ठन्तु नमः ॥
पुनः ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं षं सं हं सः अस्याः नूतन
निर्मित लक्ष्भ्याः मूर्तौ जीव इह तिष्ठन्तु नमः ॥
पुनः ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं षं सं हं सः अस्याः नूतन
निर्मित लक्ष्म्याः मूर्तौ सर्वेन्द्रियाणि वाङ्, मन, स्त्वक्,
चक्षुः,श्रोत्र, जिह्वा, घ्राण, पाणि, पादपायूपस्थानि
इहैवागत्य यथा सुखं चिरन्तिष्ठन्तु नमः ॥
ॐ मनोजूति र्जुषता माज्यस्य बृहस्पति र्यज्ञ
मिमन्तनो त्वरिष्टं यज्ञꣳ समिमन्दधातु ।
विश्वेदेवासऽइहमादयन्तामों ३ प्रतिष्ठा ॥
ॐ अस्यै प्राणः प्रतिष्ठन्तु अस्यै प्राणाः क्षरन्तु च ।
अस्यै देवत्वमर्चायै मामहेति च कश्चन ॥
ॐॐॐॐ .... (१६ पल्ट ॐ उच्चारण गरेर)
श्रीमहालक्ष्म्याः षोडश संस्कारान् सम्पादयामि ।

पूजा सुरु

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीको ध्यान गर्ने

ॐ यां सा पद्मासनस्था विपुल कटितटी पद्मपत्रायताक्षी ।
गम्भीरावर्तनाभि स्तन भरनमिता शुभ्रवस्त्रोत्तरीया ॥
या लक्ष्मीर्दिव्यरूपै र्मणिगणखचितैः स्नापिता हेम कुम्भैः ।
सा नित्यं पद्महस्ता ममवसतु गृहे सर्वमाङ्गल्य युक्ता ॥३॥

ॐ हिरण्य वर्णां हरिणीं सुवर्ण रजत स्रजाम्।
चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह ॥
ॐ महालक्ष्म्यै नमः। ध्यानार्थे पुष्पाणि समर्पयामि ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई आवाहन गर्ने

ॐ तां म आवह जातवेदो लक्ष्मी मनपगामिनीम्।
यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषान्वहम् ॥
ॐ सर्वलोकस्य जननीं सर्वसौख्या प्रदायिनीम्।
सर्वदेव मयीमीशां देवी मावाहयाम्यहम् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। आवाहयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई कुसको आसान राखिदिने

ॐ अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनाद प्रमोदिनीम्।
श्रियं देवी मुप ह्वये श्रीर्मा देवी जुषताम् ॥
ॐ तप्तकाञ्चन वर्णाभं मुक्तामणि विराजितम्।
अमलं कमलं दिव्यामासनं प्रतिगृह्यताम् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। आसनं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहाक्ष्मीलाई पाद्यं (जल) चढाउने

ॐ कां सोस्मितां हिरण्य प्राकारामार्द्रां ज्वलन्तिं तृप्तां तर्पयन्तीम्।
पद्मेस्थितां पद्मवर्णां तामिहोप ह्वये श्रियम्।
ॐ गङ्गादि तीर्थ सम्भूतं गन्धपुष्पादिभि र्युतम् ॥
पाद्यं ददाम्यहं देवि गृहाणाशु नमोऽस्तु ते।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। पादयो पाद्यं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई अर्घ चढाउने

ॐ चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्ती श्रीयंलोके देवजुष्टा मुदारम्
तां पद्मनेमीं शरणमहं प्रपद्येऽलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृण ॥
ॐ अष्टगन्ध समायुक्तं स्वर्ण पात्रप्रपूरितम्।
अर्घ्यं गृहाण मद्दत्तं महालक्ष्मी नमोऽस्तुते।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई आचमनीयं (जल) चढाउने

ॐ आदित्य वर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पति स्तव वृक्षोऽथ बिल्वः।
तस्य फलानि तपसा नुदन्तु मायान्तरा याश्च वाह्या अलक्ष्मी ॥
ॐ सर्वलोकस्य याशक्ति र्ब्रह्म विष्ण्वादिभिः स्तुता।
ददाम्याचमनं तस्यै महालक्ष्म्यै मनोहरम् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। आचमनीय जलं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई स्नानीय जल चढाउने

ॐ आदित्य वर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पति स्तव वृक्षोऽथ बिल्वः।
तस्य फलानि तपसा नुदन्तु मायान्तरा याश्च वाह्या अलक्ष्मी।
ॐ मन्दाकिन्याः समानीतै र्हैमाम्भोरुह वासितैः।
स्नानं कुरुष्व देवेशि सलिलैश्च सुगन्धिभिः ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। स्नानीय जलं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई दूध चढाउने

ॐ पयः पृथिव्यां पय ओषधिषु पयोदिव्यन्तरिक्षे पयोधाः।
पयस्वतीः प्रदिशः सन्तुमह्यम् ॥
ॐ कामधेनु समुत्पन्नं सर्वेषां जीवनं परम्।
पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। दूग्धं समर्पयामि।
दुग्ध स्नानान्ते शुद्ध जलं समर्पयामि

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्री महालक्ष्मीलाई दही चढाउने

ॐ दधि क्राब्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः
सुरभिनो मुखाक्करत् प्रण आयुꣳषि तारिषत् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। दधिं समर्पयामि।
दधि स्नानान्ते शुद्ध जलं समर्पयामि

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई घिउ चढाउने

ॐ घृतं घृत पावानः पिवत वसां वसापावानः
पिवतान्त रिक्षस्य हविरसि स्वाहा।
दिशः प्रदिश आदिशो विदिशा उदिशोदिग्भ्य स्वाहा।

नवनीत समुत्पन्नं सर्वसन्तोष कारकम्।
घृतं तुभ्यं प्रदास्यामि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। घृतस्नानं समर्पयामि।
घृत स्नानान्ते शुद्धजलं समर्पयामि

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई मह चढाउने

ॐ मधुवाता ऋतायते मधुक्षरन्ति सिन्धवः।
माध्वीर्नः सन्तोषधी। मधुनक्त मुतोषसो
मधुमत्पार्थिवꣳराजः। मधु द्यौरस्तुनः पिता।
मधुमान्नो वनस्पति र्मधुमाँ २ अस्तु सूर्यः
माध्वीर्गावो भवन्तुनः।
तरुपुष्प समुद्भूतं सुस्वादु मधुरं मधु।
तेज पुष्टिकरं दिव्यं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम।
ॐ महालक्ष्म्यै नमः। मधुस्नानं समर्पयामि।
मधु स्नानान्ते शुद्ध जलं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई शख़र चढाउने

ॐ अपा ꣳ रसमुद्वयस ꣳ सूर्येसन्त ꣳ समाहितम्।
अपाꣳरसस्योयो रसस्तं वो गृह्णाम्येषते योनि
रिन्द्रायत्वा जुष्टतमम्। ॐ श्रीमहालक्ष्यैनमः शर्करास्नानं समर्पयामि।
शर्करा स्नानान्ते शुद्ध जलं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पञ्चामृत चढाउने

ॐ पञ्चनद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सरस्त्रोतसः।
सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेऽभवत् सरित् ॥
पयोदधि घृतं चैव मधुं शर्करयान्वितम्।
पञ्चामृतं मयानीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम्।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। पञ्चामृत स्नानं समर्पयामि।
पञ्चामृत स्नानान्ते शुद्ध जलं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई गन्धोदक चढाउने

ॐ मलयाचल सम्भूतं चन्दना गरु सम्भवम् ।
चन्दनं देवदेवेशि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ।
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः । गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई शुद्ध जलले स्नान गराउने

ॐ मन्दाकिन्यास्तु यद्वारि सर्वपाप हरं शुभम् ।
तदिंद कल्पितं तुभ्यं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । शुद्धोजल स्नानं समर्पयामि ।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । आचमनं समर्पयामि ।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई वस्त्र चढाउने

ॐ उपैतुमां देवसखः कीर्तिश्च मणिनासह ।
प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं ददातु मे ।
दिव्याम्बरं नूतनं हि क्षौमं त्वति मनोहरम् ।
दीयमानं मयादेवि गृहाण जगदम्बिके ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । वस्त्रं समर्पयामि ।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई उपवस्त्र चढाउने

ॐ कञ्चुकी मुपवस्त्रं च नाना रत्नैः समन्वितम् ।
गृहाणत्वं मयादत्तं मङ्गले जगदीश्वरि ॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः । उपवस्त्रं समर्पयामि ।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई मधुपर्क चढाउने

ॐ कांस्ये कांस्येन पिहितो दधिमध्वाज्य संयुतः ।
मधुपर्को मयानीतः पूजार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः । मधुपर्कं समर्पयामि ।
मधुपर्कान्ते आचमनीयं समर्पयामि ।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमालक्ष्मीलाई आभूषण (श्रृङ्गारपेटिका) चढाउने

ॐ रत्नकङ्कणवैदूर्य मुक्ता हारादिकानि च ।
सुप्रसन्नेन मनसा दत्तानि स्वीकुरुष्वभो ॥

ॐ क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्।
अभूतिमसमृद्धिं च सर्वा निर्णुद मे गृहात्॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। नानाविधानि कुण्डल कटका
दीनिआभूषणानि समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई चन्दन चढाउने
ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्।
इश्वरी सर्वभूतानां तामि होप ह्वये श्रियम्॥
श्रीखण्डं चन्दनं दिव्यं गन्धाढयं सुमनोहरम्॥
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चन्दनं प्रतिगृह्यताम्॥
श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। चन्दनं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई रातो चन्दन चढाउने
ॐ रक्तचन्दन सम्मिश्रं पारिजात समद्धवम्॥
मयादत्तं महालक्ष्मी चन्दनं प्रतिगृह्यताम्।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। रक्तचन्दनं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्री महालक्ष्मीलाई सिन्दूर चढाउने
ॐ सिन्दूरं रक्तवर्णं च सिन्दूर तिलक प्रिये।
भक्त्या दत्तंमया देवि सिन्दूरं प्रतिगृह्यताम्।
ॐ सिन्धोरिवं प्राध्वनै शूघनासो वात प्रमियः पतयन्ति य ह्वाः॥
घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठाभिन्दनूर्मिभिः पिन्वमानः॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। सिन्दूरं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई कुङ्कुम चढाउने
ॐ कुङ्कुमं कामदं दिव्यं कुङ्कुम् कामरुपिणीम्
अखण्ड काम सौभाग्यं कुङ्कुमं प्रतिगृह्यताम्॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। कुङ्कुमं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पुष्पसार (अत्तर) चढाउने
ॐ तैलानिच सुगन्धीनि द्रव्याणि विविधानि च।
मयादत्तानि लेपार्थं गृहाण परमेश्वरि॥

ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। पुष्पसरं (अत्तर) समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई सुगन्ध तेल चढाउने।

ॐ जननी चम्पक तैलमिदं पुरो मृगमदोऽयमयं पटवासक॥
सुरभिगन्धमिदंच चतुः समं सपदि सर्वमिदं परिगृह्यताम्।
ॐ श्रीमहाल्क्ष्म्यै नमः। सुगन्धतैलं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई अक्षता चढाउने

ॐ अक्षताश्च सुरश्रेष्ठ कुङ्कुमाक्ताः सुशोभिताः।
मया निवेदिता भक्त्या गृहण परमेश्वरि॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। अक्षतां समर्पयामि॥

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पद्मपुष्प (कमलको फूल) चढाउने

ॐ मनसः काममाकूतिं वाच सत्यमशीमहि।
पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः॥
ॐ श्री महाल्क्ष्म्यै नमः पद्मपुष्पं समर्पयामि॥

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई फूलको माला चढाउने।

ॐ माल्यादीनि सुगन्धी निमालत्यादीनिवै प्रभो।
मया नीतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यताम्॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। पुष्पमालां समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्री महालक्ष्मीलाई दूर्वाका मुण्द्रा चढाउने

ॐ विष्ण्वादि सर्वदेवानां प्रियां सर्वसुशोभनाम्।
क्षीर सागर सम्भूते दुर्वां स्वीकुरु सर्वदा।
ॐ श्री महालक्ष्यै नमः। दूर्वाङ्कुरान् समर्पयामि।

अङ्गपूजा

तलका नामहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीका अङ्गहरूको पूजा गर्ने

ॐ चपलायै नमः – पादौपूजयामि।
ॐ चञ्चलायै नमः – जानुनी पूजयामि।
ॐ कमलायै नमः – कटिं पूजयामि।

ॐ कात्यायन्यै नमः - जठरं पूजयामि ।
ॐ जगन्मात्रे नमः - नाभिं पूजयामि ।
ॐ विश्ववल्लभायै नमः - वक्षस्थलं पूजयामि ।
ॐ कमलवासिन्यै नमः -हस्तौ पूजयामि ।
ॐ पद्माननायै नम : - मुखं पूजयामि ।
ॐ कमलपत्राक्ष्यै नमः - नेत्रे पूजायामि ।
ॐ श्रियै नमः शिर : - पूजयामि ।
ॐ महालक्ष्म्यै नमः - सर्वाङ्ग पूजयामि ।

अष्टसिद्धिपूजा

तलका नामहरू पढ्दै पूर्वदेखि क्रमैसँग पूजा गर्ने
पूर्वे - ॐ अणिम्ने नमः । आग्नये - ॐ महिम्ने नमः ।
दक्षिणे - ॐ गरिम्णे नमः । नैऋत्ये - ॐ लघिम्ने नमः ।
पश्चिमे - ॐ प्राप्त्यै नमः । वायवे - ॐ प्राकाम्यै नमः ।
उत्तरे - ॐ ईशितायै नमः । ऐशान्यां - ॐ वसितायै नमः ।

अष्टलक्ष्मी पूजा

तलका नामहरू पढ्दै पूर्वदेखि क्रमैसँग पूजा गर्ने -
पूर्वे - ॐ आद्यलक्ष्म्यै नमः । आग्नये - ॐ विद्यालक्ष्म्यै नमः ।
दक्षिणे-ॐ सौभाग्य लक्ष्म्यै नमः । नेऋत्ये-ॐ अमृतलक्ष्म्यै नमः ।
पश्चिमे-ॐ कामलक्ष्म्यै नमः । वायवे-ॐ सत्यलक्ष्म्यै नमः ।
उत्तरे - ॐ भोगलक्ष्म्यै नमः । ऐशान्यां - ॐ योगलक्ष्म्यै नमः ।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई धूप बालेर घुमाउने -
ॐ कर्दमेन प्रजा भूता मयि सम्भव कर्दम ।
श्रियं कासय मेकुले मातरं पद्ममालिनीम् ।
वनस्पति र सोद्भूतो गन्धाख्यः गन्धउत्तमम् ॥
आघ्रेय सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । धूपमाघ्रापयामि ॥

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई बत्ती बालेर दर्शन गराउने

ॐ आपः सृजन्तु स्निग्धानि चिक्लीत वसमेगृहे।
निच देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले॥
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। दीपं दर्शयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पक्वान्न नैवेद्य चढाउने

ॐ अर्द्रां पुष्करिणीं पुष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम्।
चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह॥
नैवेद्यं गृह्यतां देवि भक्ष भोज्य समन्वितम्।
षडरसैरन्वितं दिव्यं लक्ष्मीं देवि नमोऽस्तुते।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। पक्वान्न नैवेद्यं समर्पयामि।
मध्ये पानीयम्। उत्तरापोशनार्थं हस्तप्रक्षालनार्थं
मुखप्रक्षालनार्थं च जलं समर्पयामि॥

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पिउनका लागि जल चढाउने

ॐ एलोशि रलवङ्गादि कर्पूर परिवासितम्।
प्राशनार्था हृतं तोयं गृहाण जगदम्बिके॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। पानार्थ जलं समर्पयामि।
ॐ श्रीमहालक्ष्मीलाई करोद्वर्तनका लागि पुष्पसार (सुगन्धि द्रव्य) अत्तर चढाउने

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीर्ला आचमनार्थ जल चढाउने

ॐ शीतलं निर्मलं तोयं कर्पूरेण सुवासितम्।
आचम्यतां जलं ह्येतद् प्रसीद परमेश्वरि।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः अचमनार्थ जलं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई ॠतुफल चढाउने।

ॐ फलेन फलितं सर्व त्रैलोक्यं सचराचरम्।
तस्मात् फल प्रदानेन पूर्णाः सन्तुमरनोरथाः॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। अखण्ड ॠतुफलं समर्पयामि
ॠतुफलान्ते आचमनीयं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई पान सुपारी चढाउने

आर्द्रां यः करिणी यष्टिं सुवर्ण हेममालिनीम्।
सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह॥
पूगीफलं महदिव्यं नागवल्ली दलैर्युतम्।
एला चूर्णादि संयुक्त ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्।
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। मुखवासार्थे ताम्बूलं समर्पयामि।

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई दक्षिणा चढाउने।

ॐ तां म आवह जातवेदो लक्ष्मी पनपगामिनीम्।
यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानहम्।
हिरण्यगर्भ गर्भस्थं हेमवीजं विभावसो।
अनन्त पुण्य फलदमतः शान्तिं प्रयच्छमे॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः। दक्षिणां समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई नीराजन बालेर घुमाउने

ॐ चक्षुर्दं सर्वलोकानां तिमिरस्य निवारणम्।
आरार्तिक्यं, कल्पितं भक्त्या गृहाण परमेश्वर।
ॐ श्री महालक्ष्म्यै नमः। नीराजनं समर्पयामि।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई प्रदक्षिणा गर्ने

ॐ यानि कानिच पापानि जन्मान्तर कृतानि च।
तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिण पदे पदे।

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीलाई विशेष अर्घ्यं दिने

ॐ रक्ष रक्ष महालक्ष्मी रक्षं त्रैलोक्य रक्षक।
भक्तानाम भयं कर्ता त्राताभव भवार्णवात्॥

तलको मन्त्र पढ्दै श्रीमहालक्ष्मीको प्रार्थना गर्ने

ॐ सुरा सुरेन्द्रादि किरिट मौक्तिकै र्युक्तं सदाय त्तवपादपङ्कजम्।
परावरं पातु वरं सुमङ्गलं नमामि भक्त्या खिलकाम सिद्धये॥
ॐ महालक्ष्म्य नमः। प्रार्थनां समर्पयामि।

देहली विनायक पूजनम्

स्वस्तिकादि चिन्हहरू र शुभ–लाभाङ्कित चिन्हहरूमा
"ॐ देहली विनायकाय नमः" भनेर पूजा गर्ने

श्री महाकाली (दावात) पूजनम्

"ॐ श्री महाकाल्यै नमः" भनेरदावात –मसीको भाँडो) लाई पूजा गर्ने तलका मन्त्रहरू पढ्दै महाकालीको प्रार्थना गर्ने।

ॐ कालिके ! त्वं जगन्मातर्मसिरूपेण वर्तसे।
उत्पन्ना त्वं चलोकानां व्यवहार प्रसिद्धये।
याकालिका रोगहरा सुवन्द्या, भक्तैः समस्तैर्व्यवहार दक्षैः।
जनैर्जनानां भयहारिणी च, सालोक माता मम सौख्यदास्तु॥

लेखनी पूजनम्

तलको मन्त्र पढ्दै लेखनी स्वरूप देवीको पूजा गर्ने

लेखनी निर्मिता पूर्वं ब्रह्मणा परमेष्ठिना।
लोकानां च हितार्थाय तस्मात्त्वां पूजयाम्यहम्॥
ॐ लेखनी स्थायै देव्यै नमः। गन्धपुष्पाक्षतै पूजयेत्।

तलको मन्त्र पढ्दै लेखनी स्वरूप देवीको प्रार्थना गर्ने

ॐ शस्त्राणां व्यवहाराणां विद्याना माप्नुयाद्यतः।
अतस्त्वां पूजयिष्यामि मम हस्ते स्थिराभव॥

सरस्वती (पञ्चिका–बही–खाता) पूजनम्

पञ्जिका–वही–वसना तथा थैलीमा रोली या केशर्युक्त चन्दनले स्वस्तिक चिन्ह बनाउनु तथा थैलीमा हर्दी राखेर पाँच गाठा बनाउनु, धनियाँ कमल गट्टा बनाएर त्यसमा अक्षता, दूवो र द्रव्य राखेर त्यसमा सरस्वतीको पूजा गर्नु। सर्वप्रथम सरस्वतीका तलका मन्त्रहरू पढ्दै ध्यान गर्ने।

ॐ या कुन्देन्दु तुषार हालधवलाय या शुभ्रवस्त्रावृता।
या वीणा वरदड मण्डितकरा या श्वेतपद्मासना॥

या ब्रह्माच्युत शङ्कर प्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता ॥
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाढ्यापहा ॥
ॐश्री वीणापुस्तक धारिण्यै श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ इति पूजयेत् ।

कुवेर–पूजनम्

रुपैयाँ राखने सेफ वा वाकसमा स्वस्तिक चिन्ह अलङ्कृत गरी पूजा गर्ने
ॐ कुविदङ्ग यव मन्तोसवं चिद्यथादान्त्यनुपूर्वं वियूय,
इहे हैषां कृणूहि भोजनानि सेवर्हिषो नामऽउक्तिं यजन्ति ॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै कुवेरको प्रार्थना गर्ने
ॐ आवाहयामि देवत्वामिहायाहि कृपांकुरु ।
कोशं वर्धय नित्यं त्वं परिरक्ष सुरेश्वर ॥
ॐ कुवेराय नमः प्रार्थनां समर्पयामि ।
धनदाय नमस्तुम्यं निधि पद्माधिपाय च ।
भगवन् त्वत्प्रसादेन धनधान्यादि सम्पदा ॥ इति पूजयेत् ॥
(पूर्व पूजित थैलीलाई सेफ या वाकसमा राख्ने)

तुला तथा माना पूजनम्

सिन्दुरले स्वस्तिक चिन्ह बनाएर मोली धागो बाँधेर पूजा गरी प्रार्थना गर्ने
ॐ नमस्ते सर्वदेवानां शक्तित्वे सत्यमाश्रिता ।
साक्षीभूतां जगद्धात्री निर्मिता विश्वयोनिना ॥
ॐ तुला तथा मानाधिष्ठातृ देवतायै नमः ।

दीपमालिका (दीपक) पूजनम्

नाङ्लोवा अन्य कुनै पात्रमा एघार वा एक्काइस वा त्यो भन्दा बढी जति पनि उपलब्ध हुन्छन् तर विजोडी सङ्ख्याका दीपहरू बालेर
"ॐ दीपावल्यै नमः" भनेर पूजा गर्ने । त्यसपछि प्रार्थना गर्ने ।

तलको मत्र पढ्दै दीपहरूको प्रार्थना गर्ने
ॐ त्वं ज्योतिस्त्वं रविश्चन्द्रो विद्युदग्निश्च तारका ।

सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिर्दीपावल्यै नमो नमः ॥

दीपावलीलाई पूजा गरेर आफ्नो आचार विचारका अनुसार सुन्तला, ईखपानीफल, धानको लावा र अन्य मिठाइ आदि पनि चढाउनु ।

अन्त्यमा अरू सबै दीयाहरू पनि बालेर सम्पूर्ण घरको ओरी परी विभिन्न आकारमा दीयाहरू राखी घर सिगार्ने ।

पुष्पाञ्जलिम्

तलका मन्त्रहरू पढ्दै श्री महालक्ष्मीलाई पुष्पाञ्जलि गर्ने

ॐ नमस्तेऽस्तु महामाये श्रीपीठे सुरपूजिते ।
शंख चक्र गदाहस्ते महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥१॥
नमस्ते गरुढारुढे कोलासुर भयङ्करि ।
सर्वपाप हरेदेवि महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥२॥
सर्वज्ञे–सर्ववरदे सर्वदुष्ट भयङ्करि ।
सर्वदुःख हरेदेवि महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥३॥
सिद्धिबुद्धि प्रदेदेवि भुक्ति मुक्ति प्रदायिनि
मन्त्र पूते सदादेवि महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥४॥
आद्यन्त रहितेदेवि आद्यशक्ति महेश्वरि ।
योगजे योगसम्भूते महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥५॥
स्थूल सूक्ष्म महारौद्र महाशक्ति महोदरे ।
महापाप हरेदेवि महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥६॥
पद्मासन स्थितेदेवि परब्रह्म स्वरूपिणि ।
परमेशि जगन्मात र्महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥७॥
शेताम्बर धरेदेवि नानालङ्कार भूषिते ।
जगत् स्थिते जगन्मात र्महालक्ष्मी नमोस्तुते ॥८॥
महालक्ष्म्याष्टकं स्तोत्रं यः पठेद् भक्तिमान्नरः ।
सर्वसिद्धि मवाप्नोति राज्यमाप्नोति सर्वदा ॥९॥
भवानित्वं महालक्ष्मीः सर्वकाम प्रदायिनी ।
सुपूजिताय् प्रसन्नास्यान्महालक्ष्मी नमोऽस्तुते ।

नमस्ते सर्वदेवानां वरदासि हरिप्रिये ।
या गतिस्त्व त्प्रपन्नानां सा मे भूयात् त्वदर्चनात् ॥
बन्दे पद्मकरां प्रसन्नवदनां सौभाग्यदां भाग्यदाम् ।
हस्ताभ्यां अभयप्रदां मणिगणैः नानाविधैः भूषिताम ।
भक्ताभीष्ट फलप्रदां हरिहर ब्रह्मादिभिः सेविताम् ।
पार्श्वे पङ्कज शंख पद्म निधिभिः युक्तां सदा शक्तिभिः ॥
सरसिज नयने सरोज हस्त धवलतरांशुक गन्ध माल्य शोभि ।
भगवति हरिबल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवन भूलिकरिः प्रसीदमह्यम्
ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्तिदेवाः ॥
ॐ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

पूर्णपात्रो

षट्पञ्चाशदधिकं द्वेशतं मुष्ठि परिमितं तण्डुलस्य पूर्णपात्रं भवति ।

कर्ताले टपरी वा चारकुने वोहोतीमा वा त्यस समय जेजस्तो पात्र उपलब्ध हुन्छ सो ही पात्रमा चामल पूरा भरेर जनै सुपारी फल-द्रव्य समेत राखी तल उल्लेख गरिएको मन्त्र पढ्दै पूजा गरी सङ्कल्प पढी ब्राह्मणलाई टीका लगाएर दिनु पर्छ ।

पूर्णादर्वि यो मन्त्रले पूर्णपात्र पूजा गर्ने

ॐ पूर्णा दर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत ।
वष्णेव विक्रिणावहाऽईषमूर्ज्जꣳ शतक्रतो ।

हातमा तिल जौ कुश जल लिएर पूर्ण पात्रको सङ्कल्प गर्ने

हरिः ॐ तत्सत्-३, ॐ विष्णु-३, अद्देह पूर्वोक्त सङ्कल्प सिद्धि
रस्तु (अमुक) गोत्रस्य (अमुक) प्रवरस्य (अमुक) नाम्नः
शर्माऽहं मम सभार्यस्य सपुत्रस्य सकल परिवार सहितस्य
मया कृतस्य (अमुक) देवदेवी पूजन कर्मणि कृता कृता
वेक्षणरूप ब्रह्मकर्म प्रतिष्ठार्थं (अमुक) कर्म
साङ्गता सिध्यर्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापति दैवतं तथा अन्य
यद् यद्वस्तु तत्तत् दैवताकं (अमुक) गोत्राय (अमुक)

प्रवराय (अमुक) नाम्न शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे।

द्रष्टव्य

पूर्ण पात्रो गरी सकेर आरती पुष्पाञ्जलि गर्ने बलि गर्ने यज्ञान्त गोदान गर्ने यज्ञान्त गोदान गर्दा सुरुको प्रायश्चित गौदानको विधिबाट बचन मिलाई गर्नु पर्छ। त्यसपछि स्थापित देवी देवतालाई भेटी चढाउने। त्यसपछि भूयसी दक्षिणा आदि अन्य कार्यक्रम गर्ने।

आरती

आरती पेज नं. ७६ मा पुष्पाञ्जलि पेज नं. ७१ मा छ।

महाबलि

मास तण्डुलाद्यन्नं कुंकुमादि गन्ध रक्त पुष्पादि युतं सदीपं
सवस्त्रं सदक्षिणां सजलम् क्षेत्रपालाय दद्यात्।

सङ्कल्पम्

ॐ क्षेत्रपालाय भूतप्रेत पिशाच राक्षस शाकिनी डाकिनी
वेतालादि परिवार युताय इमं बलिं समर्पयामि।
भो भो क्षेत्रफाल इमं बलिं गृहाण मम यजमानस्यायु
कर्ता क्षेमकर्ता वरद स्तुष्टिदो भव॥ बलिं शूद्रेण वा
ब्राह्मणेन चतुस्पथे विसर्जयेत्॥

यज्ञान्त गोदानम्

यज्ञान्त गौदानमा गौ वा गौमूल्य बराबरको रकम रुपैयाँ गर्नु पर्छ। गौदान गर्दा माथि उल्लेख भएको पेज नं. १२ को प्रायश्चित्त गौदानको विधिबाट नै वचन मिलाई यो यज्ञान्त गौदान पनि गर्नु पर्छ।

सिधा

अन्न, दाल, घिउ, नून, मसला, हर्दी,काँचो तर्कारी,सोपस्कर (रोटी) तिल, ऋतुअनुसारका फलफूल जस्तैः (सुन्तला, केरा, मेवा, अम्बा,स्याउ, आँप, लिच्ची, अङ्गुर र नास्पाती आदि सबै सामान मिलाएर सिधा बन्छ।

भूयसी दक्षिणा

वस्त्र, आभूषण, द्रव्य र अन्न सहित सङ्कल्प गरी ब्राह्मणलाई टीका लगाएर दिने।

सङ्कल्पम्

हरिः ॐ तत्सत्–३, ॐ विष्णु–३, अद्येहेत्यादि देशकालौ स्मृत्वा अद्येह (अमुक) गोत्र (अमुक) प्रवर (अमुक नाम्नः शर्मणो मम भार्यस्य सपुत्र सपुत्री सकल कुटुम्ब सहित मम श्रुति स्मृति पुराणोक्त फल वाप्ति पूर्वक मनो वाञ्छा सिध्दये (अमुक) नाम व्रतकर्मण साङ्गता सिध्दयर्थं आदौ दीप कलश गणेश पूजन पूर्वक गणपति वा महालक्ष्मी पूजन कर्मण परिपूर्णता सिध्यर्थं इदं भूयसी दक्षिणा सहित वस्त्रं अन्नं यथा यथा नाम दैवतं नाना नाम गोत्रे भ्यो ब्राह्मणेभ्यो कन्याकुमारी केभ्यश्च यथा भागं विभज्य दातुं महं करिष्ये।

क्षमाप्रार्थना

आवाहनं नजानामि नजानामि विसर्जनम्।
पूजां चैव नजानामि क्षमस्व परमेश्वरि॥
मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वरि॥
यत्पूजितं मयादेवि परिपूर्णं तदस्तुमे॥
त्वमेव माताच पितात्वमेव, त्वमेव बन्धुश्च गुरु त्वमेव।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव त्वमेव सर्वं मम देव देव॥
पापोऽहं पापकर्माहं पापात्मा पापसम्भव।
त्राहिमां परमेशानि सर्वपाप हराभव।
अपराध सहश्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया॥

दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वरि।
ॐ अनेन यथा शक्त्यर्चनेन श्री महालक्ष्मी प्रसीदतु।

प्रदक्षिणा

यानिकानिच इति मन्त्र पढ्दै जलले प्रदक्षिणा गर्ने

ॐयानि कानिच पापानि ब्रह्मत्या समानिच।
तानि तानि प्रणश्यन्तु प्रदक्षिणां पदे पदे॥

यान्तुदेव गणा यो मन्त्र पढ्दै पूर्वपूजित देव दवीहरूलाई विसर्जन गर्ने

ॐ यान्तुदेव गणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवम्।
इष्टकाम प्रसिध्यर्थं पुनरागमनायच॥
गच्छ गच्छ सुर श्रेष्ठ स्वस्थानं परमेश्वर।
यत्र ब्रह्मादयो देवा स्तत्र गच्छ सुरेश्वर॥

तलका मन्त्रहरू पढ्दै नमस्कार गर्ने

ॐ प्रमादात् कुर्वतां कर्म प्रच्यवेता ध्वरेषु च।
स्मरणादेव तद्विष्णोः सम्पूर्णस्यादिति श्रुतिः॥
यस्यस्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञ क्रियादिषु।
न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यों बन्दे तमच्युतम्।

तलको मन्त्र पढ्दै तिलानीको सबै कुश हातको पवित्र लिएर पानी समाउने

ॐ कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा बुध्यात्मना वा प्रकृति स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै नारायणायेति समर्पयामि॥

अब हात जोडेर प्रार्थना गर्ने

ॐ अच्युताय नमः। ॐ अच्युताय नमः। ॐ अच्युताय नमः।
श्रीमद्भगवती श्री लक्ष्मीजीलाई हृदयदेखि नै ध्यान गरेर
तच्चरणा र विन्द युगले तत्कर्म फलं समर्पयामि।
मया यत्कृतं कर्म यन्न्यूनातिरिक्तं भवत्वर्चनात्सर्वं
परिपूर्ण मस्तु। ॐ अस्तु परिपूर्णम्।
ॐ शान्तिः। ॐ शान्तिः। ॐ शान्तिः। ॐ सुशान्ति र्भवतु॥

ततो ब्राह्मणेभ्योऽभिषेकाशीर्वादान् गृहीतवा किञ्चिन्नैवेद्यादिकं विष्वक्सेनादि भगवत् भक्तेभ्यो नमः इति समर्प्य ब्राह्मणेभ्यो दत्वा स्वयं च गृण्हियात्। रात्रौ कीर्तन भजनादिकं च कृत्वा जागरणं कुर्यात्। अपर दिने प्रातः स्नात्वा ब्राह्मणाय भोजयित्वा स्वयमपि भुञ्जितः ॥ इति ॥

समाप्तम्

श्रीमहालक्ष्मीजीकी आरती

ॐ जयक्ष्मी माता, मैया जय लक्ष्मी माता।
तुमको निसि दिन सेवत हर–विष्णु–धाता ॥ ॐ जय. ॥
उमा, रमा, ब्रह्माणी तुम ही जग–माता।
सूर्य–चन्द्रमा ध्यावत, नारद ऋषि गाता ॥ ॐ जय. ॥
दुर्गारूपनिरंजनि, सुख – सम्पति दाता।
जो कोई तुमको ध्याव, ऋद्धि सिद्धि धन पाता ॥ ॐ जय. ॥
तुम पाताल–निवाशिनि, तुम ही शुभ दाता।
कर्म – प्रभाव – प्रकासिनि, भवनिधि की त्राता ॥ ॐ जय. ॥
जिस घर तुम रहती, तहँ सब सद्‌गुण आता।
सब सम्भव हो जाता, मन नाहि घबराता ॥ ॐ जय. ॥
तुम बिन यज्ञ न होते, वस्त्र न हो पाता।
खान–पानका बैभव, सब तुमसे आता। ॐ जय. ॥
सब–गुण–मन्दिर सुन्दर, क्षीरो दधि–जाता।
रत्न चतुर्दश तुम बिन कोइ नहि पाता ॥ ॐ जय. ॥
महालक्ष्मी (जी) की आरती, जो कोई नर गाता।
उर आनन्द समाता पाप उतर जाता। ॐ जय. ॥
ॐ जय लक्ष्मी माता, मैया जय लक्ष्मी माता।
तुमको निसि दिन सेवत हर–विष्णु–धाता ॥ ॐ जय. ॥।

॥ इति समाप्तम् ॥

प्रकाशक
KP
PUSTAK BHANDAR
के. पी. पुस्तक भण्डार
डिल्लीबजार, काठमाडौं
फोन : ४४३३७३८
Image Design Oppo of P.k. Campus KTM